

II

Jurnal de front

(1914-1915)

SUBLOCOTENENTUL IUSTIN SOHORCA ÎN PRIMUL RĂZBOI
MONDIAL

JURNAL DE FRONT

10.XI.1914, Marti

A fost plecarea din Mezöloborcz către Germania la 5 1/2 oare sara. Am călătorit în vagoane de câte 15 persoane în condițiuni destul de favorabile. Partea Ungariei pe unde am trecut (Miskolcz) și alte orașe frumoase.

11.XI.1914, Miercuri

S-a continuat călătorie către Germania peste Silezia trecînd prin pasul Ruttola. Silezia este o țară săracă, mică dar preste tot am văzut cultură și fabrici multe. S-a observat animație pentru război fiind aclamați pretutindenea.

12.XI.1914, Joi

Călătorind mai departe prin pasul Oderberg am intrat în Germania. Animație mare. Aici am fost tratați la amiază cu jîmle, cîrnați și cafea cu lapte. Sara la șase oare ne-am dat jos din tren în orașul Gross Strelitz. Am fost și aici bine primiți. Dame aduceau corfe cu pîne, cane cu cafea și tea, apoi țigarete și apringioare de le împărțeam între "arbaitări". După cină în marș forțat pe jos am făcut fără de rast un drum de 42 km. Am rămas din cauză de morb îndărăt împreună cu mai mulți și am durmit cam două oare în o pădure. Dimineața la 7 oare cu mare greu și obosit am ajuns compania ce poposea în podul unei șuri grofești. M-am culcat pre pleve și am adormit cam 1 1/2 oare, cînd am plecat cu toții tot în marș forțat. Sara la 7 oare am ajuns la Chrizoșa (?). Apoi am durmit pînă dimineața în un pod pe otavă.

13.XI.1914, Vineri

Dimineața am plecat așa cam la 10 oare; am părăsit pămîntul Germaniei trecînd în Rusia. Primele lucruri ce le-am îndeplinit în decursul acestei călătorii au fost repararea cîtorva poduri stricate de Ruși în Germania. În Rusia primul lucru ne-a fost demolarea unei cazarme de jandarmi Ruși arsă. A trebuit lemne la alte poduri stricate. Sara am tras în un sat Rusesc. Ne-am așezat în cvartire dar în loc de odihnă am fost scoși cu alarm și puși la marș foarte noaptea. Frig mare. Cu toate acesta ne-am culcat pe un vîrf de deal pe brazde înghețate unde am ațipit

cam 1 1/2 oare pînă cînd standul dela reg.64 a dat o raită prin împrejurimi nu știu de ce. Poate în patrulă. Am plecat apoi mai departe călătorind în marș forțat cu puține întreruperi pînă Duminică seara.

15.XI.1914. Duminică

Noaptea am dormit foarte puțin (1 oară) căci cu alarm am fost iarăși puși la marș mergînd toată noaptea.

16.XI.1914. Luni

Dimineața, în loc de odihnă, am fost puși să stăm fără scop în cimiterul unui sat în vînt fiind un frig foarte mare. După 7 oare am fost conduși la lucru. Am săpat șanțuri de apărare.

17.XI.1914. Marti

Cu alarm am fost puși în marș. Unde, nu știu. Aceste șire le scriu în o pădure prin ploaie și frig la 3 1/2 oare. Am fost pus cu alții ca prin pădurea aceasta să tragem tunuri. După finirea lucrului am alergat după companie și ajungînd-o la depărtare de 15 km în loc de odihnă, noaptea prin ploaie și vînt și frig prin o poruncă am fost întorși din drum și am venit îndărăt cca 15 km pînă la o moară de scînduri unde am petrecut noaptea.

18.XI.1914. Mercuri

Dimineața am fost conduși la un pod lung peste râul Lisvar-ta ars de germani în mai multe locuri foarte aproape de ruinele cetății Vartizki de pre vremea lui Stanislaw regele Poloniei (Staro domo polskia fortita). După primirea lucrului și după minajă am plecat mai departe spre locul unde e așezat corps comanda. Am mers pînă noaptea printe stepe și păduri în zădar. Am tras apoi în cel mai apropiat sat unde am petrecut noaptea.

19.XI.1914. Joi

Des de dimineață am plecat prin vînt și ninsoare, căci azi a nins prima dată mai mult, iarăși în căutarea corp.com. După amiaz am ajuns în comuna respectivă. Am fost rînduit prelîngă

carăle abtailungului. Mergînd pe drum noaptea, drumul mi l-a luminat un foc teribil ca conzuma un sat în depărtare de 6 km de drum. Rătăcind am durmit la nește șuri aflătoare lîngă drum. Am trecut prin un sat ars pînă la pămînt.

20.XI.1914, Vineri

Plecăm la 6 oare mai departe, am luat seama că (...) puștilor (cui?) era foarte aproape. Erau șanțuri de apărare cel mult la 1/2 km de noi. Am aflat abtailungul și am lucrat la un pod.

21.XI.1914, Sîmbătă

Finisînd lucrul de ieri, dimineața am fost conduși la alt pod, dar primim o poruncă ulterioară, n-am lucrat ci am mers la cvartir unde ne-am pus instrumentele în rînd. În ziua de azi toți învățătorii prin bunăvoința firerilor am fost scoși din șirul "zimmermanilor" primind fiecare hîrleț. Sara la 6 oare prin alarm am fost foarte aproape de linia de foc unde am pregătit șanțuri în dosul "șvarmului" pentru cazul retragerii. Am lucrat noaptea pînă către 11 oare cînd ne-am reîntors la cvartir. Intîmplare tristă din ziua de azi este Sralaczi Ianos din Simija a fost pedepsit cu 25 bote pe gol pentrucă a cutezat să mînce o conservă de carne fără poruncă.

22.XI.1914, Duminică

Am fost conduși în o pădure unde am lucrat la un pod toată ziua. Mîncare n-am căpătat numai fasole fiartă în zeama lor. Apoi "laufsnit". Am cărat în spate bîrne dela 2 km. Am durmit în pădure.

23.XI.1914, Luni

S-a continuat lucrul la pod. Cărătură de bîrne în spate. S-a lucrat cam pînă la 11 oare cînd lucrul s-a sistat și cu alarm am fost puși la drum. Am trecut prin un sat ars aflător spre nord de satul Prussinița. Spre răsărit de satul acesta am fost conduși la săparea unor decunguri pe seama reg. 63. Locul unde am săpat aceste șanțuri au fost foarte aproape de linia de foc.

Înainte de noastră nu s-au aflat trupe de ale noastre, ci noi ar-baitării am fost față în față cu dușmanul. Ei cu puști noi cu lopeți. Lucrul a decurs în pace pînă la 4 oare d.m. cînd am tras în satul Pruscinița unde am luat minaja și am și durmit noaptea fiind eu ca tags capral. În satul acesta cînd am ajuns ardeau grajdurile unde a găzduit Div.Comands. Tot acest sat a explodat un fașlag de dinamită, omorînd și rănind pre mulți.

24.XI. Marti

Dimineața am fost conduși către răsărit dela sat depărtare 5 km la lucru. Am săpat multe șanțuri prin un frig de cel puțin 8 % flămînzi căci mîncarea de amiaz am căpătat-o numai sara la 7 oare. Linia de bătaie a fost dela noi la o depărtare de 4-5 km. După amiaz am tăiat o bucată de pădure.

25.XI. Miercuri

Tot în acest loc s-au continuat lucrările. Am pregătit garduri de drot pe o întindere de cel puțin 4 km cît au șanțurile noastre. Frig mare. Foame ca ieri.

26.XI. Joi

Lucrul a decurs tot la acel loc. Tunurile în tot decursul zilelor trecute sunau teribil la depărtare de 1/2 - 1 km. Am fost pus post. Frig și foame.

27.XI. Vineri

Am fost conduși la continuarea lucrului. Ne-am oprit pe un drum în mijlocul unei păduri de pini. Ascultam sunetul teribil al puștilor, tunurilor și mitralerelor care se auzeau la o depărtare abea de 1 - 2 km. Ce așteptam? Se știa de aseară că regimentul 62 are să facă un atac de noapte. Pușcăturile de azi sunt deci continuarea luptei care așa se vede ține și acum. Așteptăm deci finirea. Finea focului n-a urmat. Toată ziua am lucrat în sunetul infernal al tunurilor grele. Am fost pus post.

28.XI. Sîmbătă

Lucrul s-a continuat tot în locul de ieri. S-a observat o liniște. Tunurile sunau răslețe și rar. Puștile mai de loc.

Încă din zilele trecute se auzea vorbindu-se de încheierea unui armistițiu și chiar de pace. Se auzea vorbindu-se că (...) să fie concediați. Ce va fi drept timpul cel mai apropiat va dovedi. Am fost și azi pus ca post. Sara în satul unde locuiam a fost raport mare. Rafa a primit 25 bote pentru că a rămas, bătut de Zugh Iz-rale, de abtailung. Deac Todor a primit 10 bote învinovățit pe nedrept că ar fi furat baraboi. Am durmit sub cort pe un prund lângă apă. Frig mare.

29.XI, Duminică

Des de dimineață am fost sculați (cu noapte). Zugul al IV-lea a fost întors dela cafea de Luca pe motiv că n-au fost toți oamenii în fergaterung. Gefr. Cristea a fost bătut cu bote de Luca și alungat dinpreună cu Zugul. A fost raport pentru aceasta. În loc de dreptate bietul Gefr. a fost amenințat cu legare și degradare iar Zugul a fost condus la lucru fără dejun. Frig mare 8 - 9 %. Oamenii flămânzi fără un miez de pâine. Tunurile sunau groaznic. Pustile mai rar.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

30.XI, Luni

La lucru am fost tot acolo. Liniște pînă cam la 8 1/2 oare cînd s-a deschis un foc aspru de puști și mitraliere sprijinit de un foc rar de tunuri în partea de către răsărit. Acest foc a ținut cu puține întreruperi pînă seara. Cam la 10 seara mă aflam singur pe marginea unui pârâu înghețat unde curăteam baraboi să-i fierb cu carnea ce am lăsat-o de aseară. Mă sperie tunurile din dosul meu foarte aproape care trăgeau din cînd în cînd focuri. Timp frumos, calduț. Aceste șire le scriu în o margine de pădure unde curățim crengi. Se aud în mare depărtare sunete închise de tunuri asemănătoare cu vuetul (...) sau cu prăvălirea unor lucruri foarte grele. Semn că acolo decurge o luptă teribilă. Si azi să susțin vești despre încheierea păcei în grabă. Mergînd din lucru la un foc de-a feciorilor dela reg.2 ca să-mi fierb baraboi, am fost dus la raport de către un căpitan prin laitnantul nostru. Ce va fi?

1.XII, Marți

Înainte de plecare des de dimineață s-a ținut raport unde

am fost judecat la legarea mîinii la picior două ore. Lucrul a decurs ca de comun. Sunete de tunuri, puști și mitraliere foarte aproape care de mult nu mai impresionează lumea. Seara dela 8 - 10 am fost legat, ca noroc că am fost dus în o casă și nu m-a lăsat afară pe un frig de 8 - 10 %.

2.XII, Miercuri

La lucru. De pre terenul luptelor 1 - 2 km dela noi soseau necontentit răniți ca de obicei. Unul însă mutilat rău de tun. Un picior îi lipsea al doilea rupt, mîinile rupte asemenea spinarea de asupra șalelor. A murit încă pe drum. Am cercat în zadar să-i rețin numele. Dormi în pace tu suflet chinuit și martir fără nume. Am fost post. Aproape de amiaz am fost trimis de laitnant cu scrisori la (...). În acest timp (...).

3.XII, Joi

La lucru. Azi ceva deosebit nu s-a întîmplat afară de un atac nesucces. Frig îngrozitor.

4.XII, Vineri

Toată ziua rast. Ne-am curățit și pus, în cît s-a putut, în rînd. Svonurile de pace. E aproape timpul nu știm cînd vom pleca din Rusia către Bucovina afirmativ. Sunt tare (...). E sară la 1/2 9. Stau la focul ciulinei, afară așteptînd porunca unde să mîinînc.

5 - 8, Marti

Am continuat pe malul stîng al rîului Livarta (...) așteaptă lupte mari. Fiind de multă vreme cam morbulant am fost la medic care a consultat slăbire (...) prescriindu-mi slujbă mai ușoară (...). D.a. am părăsit satul Volka prusicska mergînd la corps com. la apus, cale de 12 km.

9.XII, Miercuri

Rast și incvartiruire. La lucru la un drum. Eu am rămas acasă.

11.XII, Vineri

Comuna în care suntem așezați se chiamă Vonsos și se află

la apus de Volskyprusichka. După prescripția medicului sunt tot acasă. Ah! Ce vorbesc eu că sunt acasă; cînd casa și cei iuniți ai mei sunt departe, foarte departe de mine? Sunt singur singurel în (...) a Polonului Leonardo Idozak unde grijesc de averea cătanelor. Colegul Rednic șosît cu alți morboși dela (...) medicul le-a prescris cîte una, două zile (...) putea rămîne sau puteam fi scutiți dela el. Așa este războiul, Omul trebuie să fie mai tare, mai trainic decît viața, altcum legatul, la stîlp sau al mîni la picior și alte pedepse (...) curg vale. Nu știm la alții cum este, dar dacă este tot ca la noi să poate afirma cu tot dreptul că războiul acesta nu are alt scop decît nimicirea, cu tot prețul, a cît mai mulți oameni. Altcum nu-mi pot închipui neprețuirea oamenilor și sănătatea lor. D-zule tare fi îndurător, primește și (...) cuvintele noastre! Moaie inimile și (...) mintea conducătorilor acestui război monstruos care nu-i după poruncile Tale - să vadă și să încheie pacea mult așteptată de toată suflarea ta.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

12.XII. Sâmbătă

E dimineață. M-am trezit și m-am sculat în o dispoziție sufletească mai bună. Cauza poate fi ori întoarcerea spre bine a morbului meu sau visul de pe acasă ce l' am avut astă noapte. Mai mult cred în cauza din urmă, căci în adevăr gîndul meu, întreg sufletul meu nu e prin Rusia și nici nu l-am adus în război ci l-am lăsat acasă la cei doriți și iubiți de mine. Cum sunt și acuma în chilia plină cu pae singur ce ne servesc de așternut, friguroasă și în disordine, cel mai plăcut lucru îmi este să mă gîndesc acasă la soție la familie, la neamuri și la lucrul început și neisprăvit și mi-e ciudă pe timp cum de nu trece mai repede să mă văd scăpat - liber! Singura mîngăiere îmi este, că nu sunt numai eu în această soartă ci sunt 24 generații și cu deosebire colegii mei învățători Lang, Barna, Rednic și Mihalca care ca și mine cu inimile stoarse de dureri purtăm greul războiului cu resemnarea boului care trage în jug fără a pricepe scopurile bune ori rele ale stăpînului său ...

13.XII, Duminică

Este a 19 Duminică de neodihnă. Ca de comun, abtailungul e dus la lucru încă de vineri dimineața. Se spune, că la repararea unor drumuri. Cum eram cam flămînd m-am apucat și mi-am făcut niște mazăre râșnită cu puțină carne de porc proaspătă. Mîncare fără gust, căci lipsește din ea adausurile necesare. După amiază cel mai plăcut lucru mi-a fost să adresez epistole una scumpei mele soții și una notarului Marțian pre care l-am rugat să mă ceară de "forspan führer". Ce va face? Tocmai sosește colegul R care îmi povestește, că la vizita morboșilor de ieri doctorii priveau cu mînie și izbucneau în explozii "azok is oláhok". Oare firul aceste exploziv nu duce departe spre sudest? ...

14.XII, Luni

Abtailungul încă nu a venit dela lucru. Sunt tot la cvar-tir dinpreună cu colegul R și alți 2 inși. Povestim. Iată, că vine marodul Pavelea care neavînd ce face să apucă și dă cu bobii. Spune, că pe la postul mare vom merge acasă și că ne stă drum către România în ajutor și vom vedea că acolo ne va apuca pacea.

15.XII, Marți

Arbaitării sunt sosiți de aseară. Astăzi este zi de post. Fiindu-mi hîrlețul rău mi l-au schimbat cu altul nou. Semn că de acuma înainte mai avem mult de lucru.

Sunt tot acasă, dar domnul laitnant deși m-a văzut nă zis și nu m-a împărțit stabil la ceva lucru ușor. Așa se respectează pela noi prescrisele medicale.

Cum așteptăm cu toții sf.Crăciun. Arbaitării trag nădejde să-l serbeze acasă. De-ar da D-zeu dar eu nu cred. E frumos să-i ascuți cum povestesc aprins de pace și seara cum colindă colinzi de pe la ei lăudîndu-le, povestind în legătură cu ele cîte o întîmplare hazlie.

16.XII, Miercuri

Zi de rast și de exerciții colone.

Novaradomszk, 17.XII, Joi

Dimineața la 7 oare plecare. Cam la 10 oare am fost alarmați

de un husar care a adus vestea, că aproape de drum să află o patrulă de ruși. A plecat momentan o patrulă dela noi și dela arb. reg. 51 în căutarea acelei patrule însă nu aflat nimic. Am plecat mai departe și cam pela 10 oare am ajuns în frumosul oraș rusesc Novorodomsck unde am dormit cu Lang și Red. plătind 2 cor.

18.XII. Vineri

Dimineată am plecat mai departe dar am fost rămași de ab-tailung pre care către 8 oare l-am ajuns. Fiind marod am rămas la oară. Sara la 1/27 am ajuns în orașul rusesc Psetborz (Przed-borz) care în partea de către apus fumega. Aici am durmit noap-tea. Gazda unde am durmit, spune, că trupe mari rusești au înce-put a se retrage prin oraș încă de alatăieri făcînd apoi ieri puțină opunere armatelor germane și austriece. Asemenea pe drum am trecut prin mai multe comune poloneze arse sau de tot sau în parte ne punînd în socoteală cășilor sparte de gloanțe de tunuri. Risipă și mizerie mare.

19.XII. 914

Cu ajutorul lui Dzeu, după o încordată așteptare de vreo cîteva zile am fost împărțit la tren pe timpul cît voi fi slab. Mi-am ocupat locul întrînd în slujbă. Ceva deosebit în ziua de azi nu e de însemnat.

20.XII. Dum.

Este a 20-a Duminecă dela depărtarea mea de acasă dar între împrejurimile între cari trăim au fost mai lungi ca 20 de ani. Nimic deosebit.

21.XII. Luni

Sunt tot în orașul unde am sosit vineri seara. Deosebit nu-i de remarcat nimic.

22.XII. Marti

Din nou nimic.

23-24.XII

Nimic noi.

25.XII, 914

Fiind în serviciu de ieri dela amiaz ca ordonanță la corps

com. nu m-am putut împărtăși deodată cu abt. La darurile de crăciun (nemțesc) ni le-au rezervat. Le-am și primit astăzi la amiaz. Iată ce: 7 țigarete, 5 pișcote, trei bucățele zahăr alb și o rudiță de ciocolată. Caută să te bucuri și de atât.

26.XII - 29.XII.

Nimic nou

30.XII - 31.XII.

Nimic nou.

- 1915 -

1. I. Vineri

Dela amiaz am fost cu ord. la corps.com.

2 - 5 Marti

Nimic deosebit. Dela amiaz ord. corp.com.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

6. I. Miercuri

E ajunul crăciunului. Ne-am trezit cu iarna în cap. Ninge din greu. M-am bucurat că vom avea un crăciun alb, dar această bucurie n-a ținut mult, căci dimpreună cu pre alții ne-au pus să măturăm zăpada dinaintea casei unde a fost corp.com. Mi-am făcut închipuirea clară despre soartea robilor din închisori.

7.I. Joi

Ziua de crăciun, zi de lucru. Compania a mers regulat la lucru, săpare și acoperire de tranșee. Deosebire de alte zile a fost că la amiaz am avut carne de porc cu cart. Bucuria mea personală a fost că am primit mai multe epistole de acasă și dela cunoscuți și am scris și eu epistole acasă Titului, lui Lupoale și lui Aurel. Seara am primit o epistolă de acasă cu 4 cor. în hârtie. Altceva deosebit nu a fost.

8.I. Vineri

Dimineața la 8 oare am părăsit orașul jidovesc Pșetburz

luând drumul spre sud-vest oprindu-ne în comuna Karitanowa. E o comună foarte mică și săracă.

9 - 10.I, Sâmbătă - Duminică

La început lucrul. Săparea de tranșee în partea de către sud-vest al comunei. După spusa gazdei comuna aceasta se ține de cercul de administrație al comunei mari Gorymokre. E așezată în gubernamantul Radomska cercul (...) Konerszki.

Suntem veniți în ajutorul sapeurilor germani trimiși de corps com. ca pre cel mai distins abtailung. Ne aflăm cu total la dispoziția și porunca germană așa încât noi suntem ostași germani îmbrăcați în haine austriace.

S-a observat "schimbare" în darea mîncărei de amiaz. La porunca manipulantului și oberlaitm. în "zupă" nu s-a pus nimic, adaus așa încât amiaza a fost curată apă fierbinte fără grăsime, tulbure și cu puțină carne rea. Reisul ce ar fi trebuit să fie în "zupă" a fost fiert (...) cu scopul să fie dat ca "Zuspeis". Si acesta a fost rău pregătit fiind ars și afumat.

Calamitate! Tocmai astăzi, sîmbătă la amiaz, s-a numerit un căpitan de sapeuri german cînd se împărțea "minaja". A privit și a cercat și s-a depărtat clătînând din cap ocupat cu gândurile și judecata sa. Oberlaitnanul nostru a observat nemulțumirea căpitanului și apropiindu-se de el a bolborosit cîteva vorbe de scuză cari însă n-au schimbat spre bine situația ei după a mea părere a întărit zicala romînească "Cei ce să scuză, să acuză". Amiaza de Duminecă a fost bună. S-au servit plăcinte din făină (...) Fiind lucrul grabnic și terenul greu, petros au fost scoși cu sila și bărbați civili din comună.

11.I, Luni

Unul din multasteptatele pachete de acasă a sosit.

Lucrul de tranșee se contunua. Vești umblă și îmbucurătoare și supărătoare. Așa: Războiul va ține pînă la începutul lui Martie. Arbaitării de acum vor fi schimbați în glotași iar noi vom fi duși în foc. 2 comitate din nordul Ungariei sunt cu totul cuprinse de ruși. Ce va fi drept nu se știe. Un militar german spune că luarea Varșoviei trebuie să se întîmple în timp de 8 - 14

zile, fiind ocupate deja (...). Ar fi bine să înghețe tare căci (...) ar fi mai ușoară înaintarea spre Varșovia, fiind terenul pe acolo mocirlos și cu lacuri mărunte.

12 - 14. I. Marți - Joi

Nimic nou. În ajunul de anul nou am primit pachetul al 2-lea. Seara am primit cadou de anul nou: 4 nuci și o scăpărătoare de aprins țigări. Păcat de 3 coroane nevestei. Seara am petrecut cu colegii și fratele ungur cu tei și cântări până la oarele 12 când apoi ne-am adus aminte că suntem cătane.

15. I. Vineri

Dimineața la 7 oare am plecat ca de comun 3 oară la Novorodonsk după alimente. Nu este ceva însemnat lucrul acesta dar pentru mine da, pentru că am mers de le-am întovărășit cale de 5 - 6 km cu scopul ca pre căraușii civili (doi feciori ruși) să-i conduc îndărăt. S-a împlinit. Barna spune că, presemnele lui avute ieri și azi, trebuie să se întâmple ceva senzațional în timpul cel mai scurt. Vom vedea.

După amiază a venit poruncă, ca toți arbitării dela 63 să fie strânși în cvartir, mai la olaltă, în capătul satului către sud deoarece în această comună vin 500 soldați germani care fac parte din trupa de 3500 ostași ce sunt destinați să ocupe tranșeele săpate de ai noștri și de sapeurii germani.

Am ajuns încvartirat în o casă mică scundă și necurată în care locuiesc 3 familii constatatoare din 16 membri. Poloni de naștere, nu le știu simțămintele. Îi văd însă fără voie, supărați deși ne fac unele mici servicii. Gîndesc în două feluri: sau sunt supărați din cauza retragerii rușilor și că are să urmeze pe aici domnie germană (soartea Poznanului) sau, că să tem că retrăgîndu-ne eventual noi, vor suferi prelungă pagubele cauzate de ostașii aliați în retragere și unele șicanii din partea rușilor pentru că ne-au găzduit.

În orice caz sunt nenorociți pentru că vechile și strămoșeștile lor stepe este locul unde bîntue cu furie cel mai înfricoșat și monstruos război. Mă rog să ferească D-zeu pre poporul nostru care ca și acești poloni este subjugat de relele fără folos ale

unui război înscenat pentru niște himere (...). Să nu-l ferească însă cînd acel război ar folosi la un (...)

16.I. Sîmbătă - 18. Luni

Astăzi Luni de dimineată dintre personalul trenului au fost scoși la lucru Barna, Sovre și Crulovicz. Eu am fost lăsat acasă. Se spune că acești 3 nu vor mai veni la tren ci vor rămîne la zuguri. Sunt curios ce va fi cu mine.

19.I. Marți, ziua de bobotează

Această zi n-am scris-o la răvaș la timpul său. Am scris Miercuri. În ziua de bobotează am fost puși în marș dela Kaitanova spre răsărit către localitatea Czernino unde să află brig. com. Călătoria ar fi fost în condițiuni destul de bune dar frigul foarte mare a scărițat din "frumusețea" sa. Ajungînd în localitate n-am aflat cvartire fiind satul arhiplin. Am călătorit tot spre răsărit pînă la alt sat, aproape de 2 - 3 km de linia de foc dar spre norocul nostru nici acolo n-a fost loc pentru noi. Mergînd spre acest sat mic, am trecut dincolo de șirul prim de tunuri de ale noastre (tunuri dela Libiin). Am întors și noaptea am petrecut în niște șuri, tot în satul Czernino. Noaptea a trecut pentru unii foarte greu fiind siliți a dormi afară dar pentru mine a trecut și mai rău deoarece am fost pus post la oară dela 9 - 12 oare iar după aceea a trebuit să-mi caut culcuș în o șură unde ce e drept au fost pre destule dar față cu frigul foarte mare n-am plătit nimic.

Toate ar fi suportabile dar gîndul de acasă, că ce va fi pe acolo mă îngrijește mult cu atît mai vîrtos, că un sapeur din Cîrlibaba mi-a spus că Rușii ar fi cuprins Rodna. Va fi drept ori nu, destul atîta că grija mi-a crescut neprimind dela nevas-tă epistolă de 4 zile. Azi noapte între 11 și 12 ai noștri au deschis un foc viu de tunuri. Să vedeau fulgerînd.

20.I. Miercuri

S-au căutat cvartire pentru abtailung. Nouă trenerilor ne-a rezervat un grajd. Ne-am mutat cu toții în cătunul cu același nume aflător spre miază-noapte dela Czernino aproape linia de foc cca 3 km. Arbaitării au avut o zi de rast. Nu știm ce a putut

fi cauza că de către seară soldați de ai noștri veneau dela de-prindere cântînd cîntece de joc, iar mai tîrziu în repetate rînduri adunați fiind înaintea cancelariei brig.com. au strigat "să trăiască". Noaptea am petrecut-o bine fiind în pat dela 12 - 2 oare.

21.I. Joi

Dimineața la 6 oare am fost trimis ca post la cvartirul zugului IV. O casă pustie sau mai bine zis pustită de valurile războiului. Au locuit în ea rușii, nemții de 2 ori, mai pe urmă noi austro-ungurii. După aspectul acestei căși deduc, că a fost locuită și e proprietatea unui inteligent, să vede aceasta și de pre ruinele mobilierului aflătoare în casă și de pre sculele aflătoare în pod. După rînduiala din curte deduc, că acel domn e avut, să vede aceasta de pre grajdul de piatră, șoproanele largi și de pre toate superedificiile cari toate sunt derăpănate ca vai de ele. Abtailungul e dus la lucru între șfarmurile noastre și cele rusești. Loc foarte periculos. Cam la oarele 11 - 12 din zi, a fost puțină gîlceavă de tunuri. Șrapnelele dușmane cădeau în satul vecin, spre sud dela noi unde sunt așezate multe tunuri de ale noastre. Canonada cu puține întreruperi a ținut toată d.a. Arbaitării spun, că rușii au trimis cîteva șrapnele și către dînșii dar n-au nimerit.

Am fost dus post la zugul III. Toate sunt ca și ieri cu deosebirea că tunurile au început mai de vreme. Cam la 2 d.a. oamenii au venit dela lucru împrăștiați fiind de focul de tunuri. Am stat pînă seara cînd au mers iarăși la lucru unde au stat pînă dimineața la 4 oare.

23.I. Sîmbătă

Ziua a trecut liniștită doară câte o detunătură de tun ne aducea la realitate. Oamenii au lucrat ziua.

24.I. Dumineca

Ziua a trecut cu mari spaime din cauza canonadei de tunuri aranjată de ruși. Această canonadă a fost afirmativă din cauza spionajului rusesc. A fost printre rîndurile ostașilor noștri un

cadet tunar și un sanitar, necunoscuți cari cu toată siguranța au fost spioni ruși. Au scăpat cu bine ducînd rușilor raport despre locul și unde sunt așezate tunurile noastre. Canonada a fost îndreptată în contra tunurilor aflătoare aproape de noi, spre ost dela satul Czernino. Ai noștri răspundeau slab, la urmă de loc. Stricăciune de altcum din partea rușilor nu s-a făcut, Arbaitării au lucrat cu greu pînă noaptea la 11 oare.

25.I. Luni

A fost o zi însemnată deoarece o comisiune mixtă de ofițeri (între ei și din Rom) a vizitat pozițiile noastre, ca să constate starea faptică posibil în vederea pertractărilor de pace. În timp de pace vizitele de acestea sunt salutate cu pușcături de tun, acum însă în onoarea acestei comisii tunurile au tăcut, pre partea vizitată (Pozițiile din fața Czerninei). Dela noi spre nord în depărtare cca 20 - 30 km, de ieri d.m. decurg lupte mari, să cunoaște de pe sunetul tunurilor cari amintesc apropierea unei mari furtuni. Am lucrat pînă la 11 oare noaptea. Să zvonește, că vom călători sau la Jacobeni sau în Francia sau în Serbia. Vom vedea.

26.I. Marți

Lucrul s-a continuat pînă seara. Toată ziua tunurile au sunat spre Warșovia teribil. Să vede că se dau lupte mari decisive. Noaptea am fost în post (12 - 2 oare). Cam la 10 oare s-a început de ai noștri un atac în aripa stg. spre nord de unde suntem noi, tot în partea către Warșovia. Pușcăturile de puști și mitraliere sunau ca și cînd s-ar surupa pămîntul. Atacul se vede a fost respins, căci retragerea a fost sprijinită de un foc viu de tunuri a căror fulgerări să zăreau pe cer la depărtare de zeci de km. Atacul a ținut mai mult de o oră.

27.I. Miercuri

A fost ziua onomastică a lui Wilhelm. De altă dată în zile onomastice de-ale monarhilor să da gratis și să îndeplineau fapte umanitare, astăzi însă au fost aranjate în cinstea împăratului german băi adevărate de sînge. Incepînd de aseară tunurile au sunat toată ziua în direcția Warșoviei. S-au dat lupte grele.

Se svonesc multe de toate, circulă vești incontrolabile așa d.e. că monarhia noastră a trimis Rom. ultimat, că Italia asemenea lucrează în contra noastră etc. Vom vedea adevărul.

28.I. Joi

Ziua pînă la amiază a trecut liniștită. După masă s-a pornit o canonadă de tunuri din partea rușilor scurtă (1/2 oară). Cădeau granatele cam la 1/2 km de noi. S-a văzut seara foc mare în satul Turovicz, către Warșovia.

29.I. Vineri

Ziua a trecut liniștită. Nimic nou. De aseară s-a auzit svonul, că abtailungul va fi desfințat și arbaitării căpătând puști, vor fi duși în linia de foc. Vom vedea.

30.I. Sîmbătă

Ziua ar fi trecut cu bine dar d.a. la 4 oare a izbucnit un foc. A ars casa unde locuia Zug I și chargii. Chiar în acest timp tunurile bubuiau înfricoșat. Focul casei a ținut pînă seara la 7 oare. Tunurile sunau într-una. Incepusem a mă liniști cînd la 9 oare seara a izbucnit din nou alt foc mai mare în satul Czernino (noi locuiam afară din sat 1 km dep.) Focul acesta a început la sapeuri și a mistuit 4 căși durînd pînă la către ziua. Chiar și casa unde locuia obertlait. a ars. Atît el cît și ofițerii cu cancelaria sapeurilor s-a mutat preste noapte la noi. Ne erea frică, că noaptea la zarea marelui foc să nu vie gloanțe de tunuri. Nenorocire totuși s-a întîmplat, căci explodînd o bombă în foc a rupt la un soldat piciorul, la altul mîna, și a rănit ușor mai mulți. Cercetarea decurge ca să afle, că din negrijă s-au aprins casele sau e mîna nevăzută a spionilor ruși. Tunurile sunau înfricoșat tot mai tare și mai des liniștindu-se încîtva dimineată. Se vede că s-au dat lupte mari mai toată noaptea.

31.I. Duminică

Ziua a trecut cu bine, doar urletul habitatelor zguduia din cînd în cînd văzduhul.

1.II. Luni

Liniște ca în timp de pace. In satul Czernino a fost ser-

bare căci primarul Pustai Barczy Istvan a vizitat pozițiile noastre. Muzica a cântat, asemenea soldații au cântat cântece vitejești fiecare în limba lui. Se fac mari pregătiri pentru primirea împăratului german Wilhelm care în zilele următoare are să inspecteze pozițiile de pe aici.

2. II. Marți

Toată ziua până noaptea târziu au decurs lucrările la facerea porților triumfale pe unde are să treacă și unde are să fie întâmpinați înalții oaspeți. Să zice, că din fiecare naționalitate sunt aleși feciori câțiva chipeși care să se producă cu jocuri naționale. Românii se vor produce cu călușerul. Tunurile bubuiau toată ziua.

3. II. Miercuri

Cei doi moștenitori de țară, al nostru și al Germaniei au sosit astăzi cam la 2 oare d.a. Parada puțină. După o ședere scurtă cam la 3 1/2 oare s-au și dus. Au fost și ei pe câmpul de război, că doară sunt deprinși cu sunetul armelor și cu strapația cu deosebire iarna. De altcum ziua a trecut destul de liniștită. Tunul suna rar.

4. II. Joi

A trecut ziua cu liniște. Tun n'a sunat decât după miezul nopții, dar și atunci departe și rar. Astăzi am fost la scaldă caldă unde prin aburi uscat ni s-a desuficiat toate hainele.

5. II. Vineri

Liniștea zilei o strica câte un bubuit de tun.

6. II. Sâmbătă

Tunul suna mai des decit ieri. Oamenii noștri au lucrat printr-un frig de cel puțin 10° la tranșee și la un drum. Lucrul s-a continuat până noaptea la 12 oare. Noaptea s-a lucrat înaintea șvarmului nostru. Mâncarea deși a fost gata dela amiază nu li s-a dat pînă noaptea. Îți este mai mare mila de biștii oameni în ce stare sunt.

7. II. Duminică

Liniște. Nimic nou.

8.II, Luni

Lucru din greu. Cam după amiaz (12 1/2) prin o poruncă ne-așteptată ne-am pachetat și am plecat din com. Czernino spre sud-vest în comuna mică Pikolecz aflătoare în gub. Radowsk pov Konceak. A stăruit oarecare neplăcere vestea, că corps. com. a plecat din Przdborz la Piotrnów fiindcă de ea se ține și poșta Nr.28. E teama că epistole vom primi și vom trimite cam rar.

9.II, Marți

Tunul lucră asemenea puștilor. Dealtcum ziua a trecut cu bine. S-a lucrat până la 2 noaptea.

10.II, Miercuri

Ca și ieri. Era să ardă o casă unde sunt cvartiruiți arbaitări de ai noștri. S-a aprins hornetul. Gloanțe dușmane veneau aproape dar la noi nu. Din un aeroplan cam la 4 oare d.a. au căzut 2 bombe în comuna Czernino. A zdrobit 2 șuri și a omorât mai mulți cai și a rănit 6 soldați. Se spune că aeroplanul a fost al nostru și că s-a întâmplat ceva accident. Eu nu cred. Rușilor le poate veni în o zi gustul să zboare și de-asupra noastră și să ne salute și pre noi.

11.II, Joi

Tunul lucră aproape și sună des. O parte din arbaitări au fost alungați din lucru de grenadele dușmane. Au lucrat noaptea, tot acolo. Trăim greu. Trei arbaitări au desertat. În ce parte s-au dus nu știe nimeni. Ii curentează.

12.II, Vineri

Pentru trupa noastră ziua a trecut liniștită. Tunul suna cu puține întreruperi toată ziua.

13.II, Sâmbătă

Ca și ieri. Un serg. neamț a adus vestea că trupele aliate au fost silite să se retragă am 16 km dela Wars. din cauză ca Rușii ar fi slobozit apa din Vistula în tranșeele noastre. Alt soldat german a adus vestea că, azi dim. au căzut ca prinzoneri

dintre ruși 24.000, 30 tunuri și 50 mitrailere.

Cei trei arbitari fugiți să spună, că sunt prinși.

Noaptea dela 12 - 2 am fost post. Priveam către aripa dr. unde se vedeau reflectoare puternice și bubuiau tunuri și mă gândeam: oh cultură de veacul XX la ce te folosesc oamenii - să omoară unul pe altul. De aceea a ajuns știința omului, ca așa zicând, rupând bucăți din soare să lumineze noaptea ca cu latât mai ușor să se poată zdrobi?-

14.II, Duminică

Pentru noi ziua a trecut cu bine. Tunul lucra din grea la aripa dr. Stând noaptea dela 10 - 12 în post am admirat mult reflectoarele cari aprinzându-se și stângându-se păreau un adevărat joc de foc. Noaptea a fost în o liniște mortală, nici un tun nici o pușcă nu răsuna singur urletul jalnic al vântului și al cânilor din depărtare străbătea largul stepelor Poloniei de pe aici.

15.II, Luni

Ca și ieri. La aripa stg. s-a putut auzi un foc viu de puști și tunuri. Asemenea la aripa dr. a fost foc de tunuri. Am fost la vizita de Dr. cu un deget. La crepat stors și legat. Dureri cumplite cu toate acestea trebuie să mai merg câteva zile. Întărire de nervi. Se confirmă știrea că la aripa stg. au fost prinși de către Hindenburg feldzoigsmaster, com.armatei VI-a, 24.000 ruși, 30 tunuri și 30 mitrailere. E mare animație în orașul Novoradomsk.

16.II, Marti

Ca ieri. Nimic nou.

17.II, Miercuri

Cu o telegramă am fost puși în marș dela satul Pukolecz spre apus cale de 7 - 8 km până la satul Nosolovice (gub.Radomsk, porv. Konecki). Mersul nostru a fost cam îndărăt. Venind am mai văzut soldați mergînd până la un loc cu noi despărțindu-ne. Nu pricep ce este. A sosit vestea și se afirmă cu siguranță că armata germană a prin în zilele 14 - 16 l.c. 50.000 ruși în comuna Kaitanova unde deja am fost noi, depărtare de 6-7 km de unde suntem noi.

Abtailungul a plecat înainte și ne-a așteptat avînd rast.
Ca să fie încălzirea au fost aranjate jocuri sociale pre câmp.
Drumul a fost făcut în condițiuni bune.

Pe unde am îmblat:

1914

Aug.11 Dés	Oct.7-10 Pisavorce (lucru)
11 N.Karoly	11 Sanok
12 Csap	12.13 Siegenthal (lucru)
12 Ungvár	Oct.13-Nov.3 Kirov (lucru)
12 Siansei (Galiczia)	Nov. 6 Raba (lucru)
13 Striy	7 Ulscika
13- 14 Stanislau	8-10 Zagorz (lucru drum)
14-16 Bohorodz:ny	10-12 Mezölaborz (Ungaria)
16 Stanislau	12 Nagymihály
17 Nişniow	12 Sátorajújhely
18-30 Bobrovniki-Lipa (lucru)	12 Szen
31 Stanislau	12 Zsolna
Sept.1-3 Dolina	12 Miskolcz
4 Bolecsov	12 Putnok
4-8 Stry (lucru)	12 Losoncz
9-10 Stebnik (lucru)	12 Rutka (Silezia)
10-13 Modries (lucru)	12 Tetschen
13 Drohobicz	13 Oderberg
14-16 Kirov-Podgorce	13 Ratibov
17-19 Uszriszki-Polna (dat puștile)	13 Kandrizin
20 Olszranicza	14 Gross-Strliz
20 Liszko	14 Meierhoff
21 Sanok	15 Chirohan
22 Bukowska	15 Wichau (marș)
23 Rimanow	15 Rusia 1/2 5 oare d.a.
24 Hemenef	(marș)
24 Neszliska	18-19 Rakov (lucru)
24 Jaszliszka	20.Nov.-Dec.8 Wolkapiarsisrka
24 Sept.-Oct.4 Alsóvizköz (Ungaria,lucru)	(lucru)
4-6 drum la Galiczia	Dec.9-17 Wonsos (lucru)
6 Tylawa	Novo-Eadowsk (marș)
6-7 Rimanow	

Dec.18-Ian.8,1915 Psetburș	16 Dziolna (marș)
(lucru)	16 Mroczkow
1915	16 Dziewicze (oraș)
Ian.8 -19 Kaitanow (lucru)	17 Grabowa
19.ian.-Feb.8 Czernino (lucru)	17 Rusinow
Feb.8-17 Rusia (lucru)	17 Galki (lucru)
17 Nosolovice	20 Wola-Wienkasowa
19 Skoturk (?) (marș)	20 Kolonia-Beznik (marș)
19-20 Recziaiw (?)	20 Dambi..eg (lucru)
20 Alexandrw	21 Janikov (lucru)
20 Dankow (lucru)	21 Zmogorzow
20 Febr.-Mart.8 Jaksonek	22 Wola (lucru)
Mart.8-27 Rombrova (lucru)	22 Alec (?)
27 Mart.-5 Apr. Stoczki (lucru)	22 Brudn... (marș)
5-20 Kalinkov	24 Wiensazow (lucru)
20 Apr.-13 Mai Kotuzow	27 Krailiowa
Mai 13 Woicin (marș)	27 Wista
13 Paradys (marș)	27 Wola-Wiensazow
13 Wielka-Wola (marș)	27 Sady
14 Jankow (urmărind pe ruși)	27 Wast-Sady (lucru).
14 Opszno "	
14 Harostwo "	
15 Dziolna "	
15 Mroczkow (marș)	
15 Opocino (marș)	

18.II, Joi, 1915

Ziua a trecut cu pace. Oamenii au lucrat la facerea unui drum nou prin o pădure.

Sunt în gazdă la o babă de 75 ani. Muere rea și ciudată, nu dă nimic nici pe bani. Suntem siliți să-i luăm ce are preste nevoi cam cu puterea și apoi îi plătim. Plânge prima dată dar văzând bani vine la loc. Povestește și râde.

19.II, Vineri

A fost să se continue lucrul și azi dar sosind o poruncă noaptea cam la 11 oare, dimineța am fost puși în marș ținând

spre Nord către Warșovia. Călătoria s-a făcut în condițiuni bune, fiindcă dimineața a fost o vreme cu adevărat de primăvară. Cum treceam prin păduri mari paserile cântau prin pini ca vara. Drumul, cea mai mare parte, a dus pe malul drept al râului Pilicza. Am trecut prin satul mare și destul de regulat - Skotnik. Trecând mai departe am tras la dreapta și cam la 1 d.m. am ajuns prin satul Skotniki în satul Reczkow unde rămânem până dimineața când ne vom continua călătoria. Amândouă satele de sus se află în Gub. Radonsk, prov. Konicek.

Mai bine de 5 luni n-am auzit clopote la biserici. Azi trecând prin Skotnik le-am auzit și mi-a venit în minte că azi este sărbătoarea Vasile, Grigore și Ioan.

La dreapta de drumul nostru mai departe tunurile ne aduceau aminte prea des că suntem în război. Sunau des că s-a aprins luptă mari.

20.II, Sîmbătă

Dimineața la 1/2 o oare ne-am continuat călătoria. Marșul s-a făcut în condițiuni mai slabe ca ieri pentru că drumul a dus preste ogoare. Timpul a fost rău. N-a fost frig dar a plouat mai toată ziua. Ca și ieri, la dreapta noastră se auzeau vii schimbări de foc de tunuri și puști. Se vede că drumul a fost paralel cu linia de foc depărtare de 3-4 km. Am atins mai multe sate dar de trecut am trecut prin două mari orașe și anume: Alexandrow și Dankow. Din Dankow am rătăcit puțin, căci în loc să ținem drumul drept am mers cam 2 km la stînga. Am observat și îndată am luat drumul adevărat. Ne-am așezat în satul Jaksonek aproape de rîul Czarna.

21.II, Duminică

Ziua pentru noi a trecut cu bine dar pentru cei din șfarm cu greu, căci tunurile sunau teribil. În dosul grajdurilor unde locuiam noi se află vre o zece morminte proaspete între cari unul este a unui căpitan, mai multe fără cruci și nume, în fine unul este a unui soldat dela 63 cu numele Ioan Pinte. Am fost în post dela 12 - 2 oare. Înainte a fost un atac teribil iar pre sară am fost eu încînta și priveam numai luminația puternică

a reflectoarelor. Corpul IV să ducă către Bucovina.

22.II, Luni

Ca ieri, Tunul a tăcut. Am fost la vizită de medic cu un deget. E în starea cea mai rea, căci sunt trimis la spital. Voi proba prima dată la alt medic și apoi voi vedea ce este mai bine. Seara am fost trimis ca ordonanță la div. com. în satul Dombrowa, unde am stat până dimineața.

23.II, Marți

Dimineața am mers cu degetul la alt doctor în orașul Sulejow. Oraș mărișor și destul de regulat dar jidovesc. M-a legat și a pus medicină. În oraș sunt diferite fabrici și gară. Am vizitat o fabrică de scânduri. Trenul circulă fiind folosit de armata noastră și germană. Mă bucur că nu trebuie să merg în spital. Deodată cu mine au fost la medic încă 30 arbitări dintre care 2 merg la spital, 2 sunt luați ca morboși, ceilalți deși morboși (vătămați) au fost trimiși la lucru, mai pedepsindu-i cu 10 bote și câte două ore legat. Așa se curează și tratează bieții arbitări. Ce e mai mult. Alaltăieri au fost trimiși la spital ca morboși 3 oameni de ai noștri pre care însă astăzi i-au reîntors la abtailung așa morboși cum au fost. Abea sosit din Lubkowam, am mâncat repede căci am fost trimis iarăși ca ordonanță la Divis. com. Aici am convenit cu doi colegi rom. gr.ort., Brătulescu Ioan și Stroia Ioan, ambii din Bănat, ținutul Făgetului. Am povestit multe, de toate. Ei sunt împărțiți la ștambul diviziei. Un lucru m-a frapat, păzirea a lor 6 spioni ruși între care unul soldat de ai noștri. Acest din urmă se zice că e dezertor arbităr. Toți își așteaptă judecata care în timpurile aceste este scurtă și sentința una. Sărmanii, înafară de soldat au fost lucrători în o fabrică în Warșovia de unde au fugit preste șanțurile ruse trecând către ale noastre. Aici au fost prinși ca spioni, deși pot fi nevinovați. Mă cuget cum ar fi și pe la noi, câte jertfe câți nevinovați ar exista ca și trădători și spioni în un caz ...

24.II, Miercuri

Ziua a trecut cu bine. Am fost iarăși la medic cu degetul.

Merge spre bine. Sunt trimes stabil tot a doua zi ca ord. la Div. com. Tunul sună rar și departe. Am avut o seară plăcută căci a sosit dela șvarm o parte din muzica reg. 31 care ne-a delectat cu cîteva cîntări între cari a fost și marșul lui Mihai eroul. M-am pomenit și eu că pășesc alături cu compania de ștab după tactul acestui marș frumos. Eram mândru că merg la sunetul acordurilor marșului celui mai român dintre români. Mă gândeam la farmecul ce-l pot da aceste acorduri între alte împrejurări și cu altă ocaziune ... Noaptea a fost un vehement atac.

25.II, Joi

Ziua a trecut cu bine. Oamenii au lucrat tot la drumul ce duce dela Jaksonek la Dombrowa. Tunul sună departe.

26.II, Vineri

Ca ieri întru toate.

27.II, Sâmbătă

Dimineața. Azi am fost la medic în orașul Sulojow unde am convenit cu medicul Dr.Albu fost conșcolar cu Aurel în Năsăud. Tot acolo am convenit cu Vasile Oanea consătean al meu. Oamenii noștri au venit dela lucru mai devreme pentrucă s-au împărțit haine nouă cui au fost rele. Am spălat și eu pantalonii noi. Tunul sună rar și departe.

28.II, Duminică

Nimic nou. Oamenii noștri au continuat lucrul la drumul dintre Dombrowa și Jaksonek. Lucrul să face dela început dela un capăt cu ai noștri, de la alt capăt cu cei dela reg.51.

1.III, Luni

Am fost la medic ca să-mi lege degetul. Fiind trimis la poștă din vorbă în vorbă am spus că sunt învățător. Spre marea mea surprindere am aflat că toți cei dela poșta Nr.43 sunt români învățători. Am fost tratat de unul cu rum și țigarete. După întoarcerea dela medic am fost trimis ca ordonanță la divizie. Seara am petrecut-o binișor, căci un tunar ce-a venit

de mas la ştab comp. a făcut probă de spiritism cu masa. A zis
adecă către 7 feciori să pună mânil pe masă şi să stea aşa
15 minute. Vorbea tare, râsul şi fumatul este permis 14 minute,
de aici în colo să fie, încît se poate, linişte. După împlini-
rea celor 15 minute, tunarul - ungur - a început a zbiera către
masă: "Most én vagyok a te gárdád és te azt fogod csinálni mit
én parancsolok". "Emelkedj fel!" Masa stă nemişcată. "No emel-
kedj fel!" Tot aşa feciorii pufnesc. "Ezt nem értem mi lehet
az oka. Cu ton mai tare: "Emelkedj fel!" Masa pleacă, să ridi-
că. "Még jobban!" Se apucă ungurul apasă de dunga masei cearcă
în toată forma până când masa să aşează la loc. "Na igazán ezt
a dolgot nem értem! Miért nem sikerül. Az asztal a hibás". Aşa-i
zic eu, masa e de vină, căci pre lângă că e rea şi legată cu
sfoară, este din Rusia şi nu pricepe ungureşte ci sau ruseşte
sau poloneşte. La aceasta însă nu pricepi D-ta. Spiritismul nu
a succes spre ruşinea tunarului. Totuşi succes a avut tunarul,
căci a făcut o seară plăcută feciorilor cauzând ilaritate gene-
rală.

2.III, Marţi

Oamenii noştri au avut rast dar au mers la scaldă cale de
cca 14 km. A nins toată noaptea aşa încît zăpada a fost groasă
şi tot ţinutul a luat aspectul unei ierni grele. Dimineaţa tunar-
ul de aseară a mai probat cu spiritismul tot cu acelaş succes.
Altcum nimic nou, sunete de bătăi nu se aud.

3.III, Miercuri

Am fost la medic unde am condus şi pre alţi 8 soldaţi. Toa-
tă ziua cu puţine întreruperi a nins. Nimic nou.

4.III, Joi

Am fost ord. la Divizie. Oamenii noştri au continuat lucrul
la drum. Noaptea dela 10 oare ruşii au aranjat un atac vehement.
Tunurile, puştile şi mitralierele sunau infiorător. Lupta s-a
continuat toată noaptea ba şi a doua zi întreagă.

5.III, Vineri

Am fost la medic la Sulajow împreună cu alţi 13 morboşi

pre cari i-am condus eu. Bieții în adevăr morboși n-au avut credere și au fost trimiși la lucru. Poate că vor fi și pedepsiți. Ceiace n-am crezut am văzut. Arbaitării care din cauză de morb au fost la spital după reînsănătoșire sunt trimiși în linia de foc. M-am întâlnit cu o companie dela 63 ce sosia din Bistriță. Intre aceștia erau 4 foști arbaitări și Gr.Joja și Gv. Mutu. Orașul Sulajow e granița Gub. Radomsk și Piotrkovska. Insuși orașul acesta se află în Gub. Piotrkovska. Lupta începută de ruși, azi noapte s-a continuat cu foarte puține întreruperi toată ziua. Se povestește - din gura unui soldat german - că la un atac dela Warșovia efectuat în zilele trecute - au căzut 10.000 nemți.

6.III, Sîmbătă

Am fost ca ord. la divizie. Toată ziua s-a auzit un violent foc de tunuri și puști. Se vede că ambele părți sunt hotărîte la atacuri dese și decisive. Fiind așezat telefon în comuna Jaksonik nu mai este lipsa de ord. la divizie ci în toată ziua d.a. 1 din cei doi ord. trebuie să meargă la Dombrowa după abfertigung. Imi pare rău că nu mai merg ca ord. stabil cîte pe o zi la divizie că acolo conveniam cu colegii. Stroia, Roșală, Hanzu și Brătulescu cu cari povesteam multe îmi trecea vremea mai ușor și dorul de comentariile ce le făceam odinioară la soba din cancelaria școalei.

7.III, Duminică

Am fost la Sulajow îndărăt apoi la Dombrowa după poruncă și îndărăt, în fine am schimbat ora dela telefon. Cu acesta am făcut azi un drum de cel puțin 20 km. Tunurile azi au sunat des iar noaptea a fost un atac vehement. După mișcarea trupelor se vede că în anumite locuri s-au dat lupte strașnice. După amiazi a sosit poruncă, ca trupa noastră are să se mute din com. Jaksonek la Dombrowa, căci în locul nostru au să vie saniteți și prin unele căși au să instaleze spitale. Din faptul acesta se poate deduce, că s-a așteaptă lupte grele și sîngeroase deoarece comuna Jaksonek se află în dosul liniei de foc, la o depărtare de cca 4 - 5 km. Sigur numărul mormintelor abea

închise, aflătoare în grădina unde am fost cu cvartir, se vor spori cu altele nouă. Cine știe cu câte?...

8.III. Luni

Am stat ca ord. la telefon până dimineața la 8 oare, pînă cînd am mers ca să-mi pachetez averea, căci ne-am mutat dela Jaksonek spre sud 4 km în comuna mare Dombrowa, așezată pe malul drept al râului Czarna. Indată după sosire am fost trimis ca ord. la divizie, deși mi-a fost rîndul meu ci a lui Sut. De geaba el a fost conșcolar cu căprarul din calcelarie, și oricum îl pîrtimește. Săracii nici prin minte nu le trece că eu abea aștept să fiu trimis ca ord. la divizie, unde mă aflu în elementul meu, căci acolo convin cu colegii, afară de aceasta soldații din ștab comp. fiind toți români deștepți, îmi pătrec timpul foarte bine. Deși tunul urlă aproape, de te înfioară pînă la suflet, totuși acești soldați dela reg. 31, făgărășeni, sibieni și bănățeni, prin doinele lor apoi seara prin jocurile lor fac ca pre câteva momente să uiți că sunt în război. Oamenii noștri pînă la amiază, au lucrat tot la drum, cărînd cu spațele bîrnișoare din pădure, cale de 2 1/2 km. Lucru greu și obositor, dar luând în considerare primejdiile războiului, totuși mai ușor decît a celor din linia de foc.

9.III. Marti

Oamenii noștri au lucrat tot la drum. Tunul a sunat mai rar. Am fost ord. la divizie pînă d.a. Unui învățător de aici i-a scris nevasta că ar fi bine să se refugieze în România, căci pe acolo circulă vești neindatinate, de invazie dela (...). Se aude vestea că guvernele țărilor aliate, Germ. și a Ung. au dat voie celor de acasă, ca în cazul cînd n-ar avea alimente, să meargă în țările neutrale, unde pot ajunge mai ușor la cele trebuincioase, căci țările noastre cu toată bunăvoința, nu se pot îngriji de ei. Ar fi rău și trist lucru. Ar însemna atîta ca și cînd s-ar zice: "Măi oameni v-am luat feciorii, soții, v-am luat banii, sîngele, bucatele, vitele și bunul vostru și le-am folosit cum am știut, acum vouă celor rămași fără ajutor, orfani și văduve, vă dau un ștreang, mergeți și vă spînzurați

ori sunteți liberi să periți de foame.

Astăzi am fost mai mulți morboși la medic. Dintre ei au fost îndrumați la spital 2 inși, între cari să află și Salig Mozes, purșul d-lui Oberlait... Ceeace a însemnat în lucrul acesta, la aparență de tot comun, este că lui S. i s-a dat din cancelarie un document special cu care după reînsănătoșire să se poată scăpa de trimiterea în linia de foc. E lucru firesc și foarte nobil din partea administratorilor noștri dar e nedreptate strigătoare la cer, căci la alți bieți arbitări ce au mers la spital nu li s-au dat asemenea documente ci au fost lăsați fără considerare să fie trimiși în linia de foc. N-am crezut lucrul acesta dar m-am convins singur, când am văzut 4 foști arbitări mergînd în marș companie către linia de foc. Fierbe necazul și indignarea în mine dar trebuie să tac, căci soarta lui S. în acest abtailung, bătut de soartă, este mai favorabilă decît a adevăraților lucrători, slăbiți și supți de greutate și răbdări nemăsurate. Aceasta cu atît mai vîrtos cu cît S. este purșul cond. noastre. Pînă cînd va merge tot așa? Pînă cînd, of Doamne, vei răbda nedreptatea?

Noaptea a ars o casă în sat unde au fost cvartiruiți telefoniști și arbitări de ai noștri. De vină sunt telefoniștii cari au beut tea și au copt plăcinte. La mulți dintre ai noștri le-a ars toată "averea". Către ziuă a fost un atac vehement, căci tunul vuia grozav de des.

10.III, Miercuri

Nimic nou, tunul sună rar. Oamenii noștri au început construirea unui turn-observator de 30 m înalt.

11.III, Joi

Nimic nou. S-a continuat lucrul la turn cu Zug I. Ceilalți au lucrat tot la drum. Tunul sună mai des ca ieri iar noaptea și mai des.

12.III, Vineri

S-a continuat lucrul cu o parte din oameni la drum cu alta la turn. E iarnă. În loc să să ducă zăpada a mai nins și

e frig teribil, cu toate acestea a fost un vehement atac. Tunurile, puștile și mitralerele se întreceau în bubuituri și împărțirea morții.

13.III. Sîmbătă

Nimic nou. Frigul a slăbit mult. Tunul sună rar. Să aude că vom merge din comuna aceasta în alta la 5 km depărtare.

14.III. Duminică

Vreme moale. Să aude că Rom. a început război contra Rusiei și că noi vom merge în ajutorul ei înlocuindu-ne aici un corp de armată român... Să svonește că Monarchia dă Italiei câteva sute de milioane de franci numai să nu se amestece în deravera dela Dardanele. Se mai colportează vestea că e în perspectivă o alianță austro-ungară-rusă contra Angliei, tot în cauza Dardanelelor...

Stiri necontrolate pre cari nu poți clădi speranțe dar pentru aceia bune de pus la răvaș. Lucrul la turn continuă.

15.III. Luni

Lucrul s-a continuat la turn. S-a cerut seamă dela fiecare om de conservele primite ca rezervă prin conscrierea apoi dela fiecare s-au luat. Fiecare om a trebuit să arate 6 conservă dar fiindcă azi la amiază n-a fost carne, s-a iertat una trebuind deci ca fiecare să aibă numai 5. Se svonește că tuturor celor ce nu vor putea da seamă de toate conservele, li se va aplica ca pedeapsă pentru o conservă 5 bote, deci pentru 5 = 25. Bieții oameni au răbdat și foame preste măsură, acum trebuie să rabde și rușinoasa pedeapsă de-a fi bătuți la fund, Imprejura-rea că pre cînd eram în Volka-Rusicka vreo 4 săptămîni și după aceia vreo 4, oamenii primeau cafea la 1/2 5 oare dim. și cu aceia "mîncare" trebuiau să lucreze ziua întreagă, din greu, fără a primi altceva de mîncare, pînă seara la 6 sau 7 oare, cînd li se servea "minaja" ce trebuia să o primească la amiaz deodată cu cafeaua de cină. Nu să ia în considerare ci pedeap-sa cu toată probabilitatea se va duce în îndeplinire. Eu, noroc, le-am avut pre toate. Noaptea au fost atacuri vehemente în

diferite puncte. Se auzeau deosebit pușcăturile de tun, puști și mitralere. Tăcînd tunurile dela o vreme, apoi mitralerele s-a putut deduce că să face ori din partea rușilor ori din alor ai noștri "șturm". Presupunerea aceasta s-a întărit căci răpăitul puștilor se întărea mereu și din când în când să auza sunetul înfundat ce-l produceau exploziile bombelor de mână aruncate dela o distanță de cel puțin 40 - 50 pași către rîndurile dușmane. Au tăcut în fine și puștile, auzindu-se totuși un zgomot nedeșluit și cîte o pușcătură înfundată, semn că atacul a ajuns în faza când puterea brațelor și istețimea mînuirii baionetului decide soarta atacului. Liniștea aceasta a a ținut vreo 10 minute când dintr-odată se auzeau salve dese, semn că dușmanul se retrage. Au început iarăși mitralerele apoi ca coroață a încheierii măcelului s-au amestecat iarăși tunurile cu înfricoșătorul lor muget. Nu mult după aceia s-au liniștit toate. Liniște înmormântală dar înfricoșată. Singur lumina reflectoarelor, căci dela începutul atacului luminase neconținut, mai amintea că a fost atac. Luminau terenul pentru ca purtătorul războiului să-și poată număra victimele ... Câți oameni morți, câți răniți și aduși în starea de a nu putea lucra nici pentru susținerea lor au căzut jertfă în acest atac scurt dar vehement și sălbatec? Cîte lacrimi a stărnit în ochi, tot atâtor văduve sau părinți și știe D-zeu în alor câți orfani care începînd de astăzi dela 11 oare noaptea au devenit nefericiți și îndoliați? Stie D-zeu.

16.III. Marți

Ca ieri. Tunul sună rar. Noaptea a fost iarăși atac.

Svonul despre pedepsirea celor ce nu și-au putut da conservele se preface în realitate. S-a început baterea cu zugul I., și așa pe rînd în toată ziua după venirea dela lucru vor îmbla pedepsiți toți cei "vinovați" cu cîte 5 bote pentru fiecare conservă.

17.III. Miercuri

Nimic nou. Tunul sună rar și departe. Pedepsirea să continuă. Noaptea atac.

18.III, Joi

Ca ieri. Azi am fost la cvartir având a merge d.a. iarăși la divizie. Înainte de aceasta cam la 4 oare d.m. am cerut mîncarea de amiază, fiind gata dar fraitărașul nu mi-a dat. I. Su-murducan, în stare de beție, fiind, cu vorbe dure m-a silit să mă îndepărtez de culină și am plecat în serviciu nemîncat. Precum în stat faptele, și tratarea micilor satrapi cu publicul mare dovedește și arată putregiunea sistemului de guvernare, tot așa și în societăți mai mici, de ex. în trupa noastră, tratarea subofițerilor dar cu deosebire a fraitărașilor și căprărașilor cu bieții oameni dovedesc coruperea, imoralitatea și nedibăcia conducerii acestei trupe. În contra nedreptăților comise de micii noștri satrapi nu este apelată căci "Dela cap să impute peștele"... Dar toate vor avea sfârșit când voi avea și eu libertatea necesară să arăt lumii unele fapte "nobile" de ale lor.

19-21.III, Vineri, Sîmbătă, Duminică

Oamenii au lucrat la șfarm unde au fost salutați de ruși prin trimiterea de șrapnele și granate. Au fost împrăștiați dur, gloanțele m-au ajuns pre mine. Duminică cam la 10 oare a sosit de către șfarm un aeroplan (biplan) de al nostru aducând rapoarte, dosare. M-am delectat privind virajurile frumoase făcute foarte pe jos.

22.III, Luni

Se ceteste prin foi că inamicii noștri stau rău în ceea ce privește armele. Astăzi s-au luat puștile dela compania de ștab al div. și cele puține (7) rămase la trupa noastră. De ce? Stăm bine.

23.III, Marți

Oamenii au lucrat parte la turn, parte la tranșee la linia de foc, unde au fost împrăștiați cu șrapnele. Astăzi fiind ordonanță la divizie, am avut plăcerea de a face o preumblare romantică cu luntrea pe un lac din apropiere. Deasupra făcea virajuri un aeroplan, în apropiere un tun gâlcevos mugea destul de des trimițînd șrapnele și granate dușmanilor. Am tras luntrea

într-un trestiş unde oprind-o am scris câteva coresp. pre când în nemijlocita apropiere de noi o vătucă sălbatică vâna iar concertul broaștelor de curând reînviat ne delectau. După amiază am auzit teribila veste, că cetatea noastră Prmysl din Galiția, înconjurată de ruși din noiembrie a căzut. Se zvonește că armata noastră din ea, a făcut un atac teribil spre o parte a liniei dușmanilor cu scop să o rupă făcându-și drum dar nu i-a succedat. Cu această ocaziune se zice că ar fi căzut din ai noștri vreo 50.000 de oameni afară de prizonieri; s-au eliberat vreo 35.000 prizonieri ruși. Se zice că înainte de atac gener. și ofic. înalți s-au scăpat cu ajutorul aeroplanelor. Vestea a consternat pe toți deși ne-am așteptat la ea, dar totuși așteaptă confirmare. Ori cum ar fi gândul meu a zburat dintro-dată la cumnatul Alex. Mihailă, care încă se află printre rândurile honvezilor din cetate.

24.III, Miercuri

Vestea de ieri se confirmă cu observarea că s-a predat fără vărsare de sânge. După amiază și-a făcut apariția un biplan german care prin semne (rachete ce dau fum) arată direcțiunea și distanța la care să bată tunurile. Rachetele aruncate de colori diferite spuneau că trebuie tras mai la dreapta sau la stânga, mai înainte sau mai departe, este în fine "treper?"

Oamenii au lucrat tot la șanțuri. Seara cam la 1/2 7 oare fiind și eu la divizie a fost alarm din cauza unui incendiu care a mistuit trei case cu superedif. numai preste drum dela casa în care am fost. Am avut frică că rușii vor trimite câteva gloanțe de tun căci linia de foc este la o depărtare de cel mult 8 km (linia rusă).

25.III, Joi

Ziua a trecut cu liniște. Tunul suna mai rar. Aeroplanul de ieri a venit și azi manevrând tot așa. Zilele acestea ai noștri au bombardat un sat pustiindu-l căci în turnul bisericii din acea comună rușii au avut loc de observație și mitrailere. Turnul bisericii până azi tot mai este. Oamenii noștri au lucrat la șanțuri în 2 rânduri la depărtare de 10 - 12 km de comuna Dombrowa. Lucru primejdios căci rușii îi cercă cu gloanțe.

26. III, Vineri

Tunul lucră azi. Ceva de însemnătate de altcum nu s-a întâmplat. Lucrul a continuat tot ca în zilele trecute. -

27.II, Sîmbătă

Dimineața la 7 oare am părăsit Dombrowa mutându-ne în altă comună peste Jaksonek spre apus cam 8 km în comuna Stoczki (Opocznof). Mutarea s-a făcut așa că oamenii au fost conduși în marș la lucru adinst. iar noi cu carele am mers deadreptul în comina prin o pădure mare. Drumul greu așa încât a trebuit să împingem din greu. Totuși cele două care a trebuit să iee cai și să-i prindă la alte două care și așa cu cîte patru cai abea am putut înainta. Eu și Sut, am rămas în mijlocul pădurii lângă, carele fără cai. Stam și ascultam mugetele tunurilor grele și eram cu atențiune la sosirea gloanțelor la dușman ascultînd exploziile. Ne cugetam că la fiecare pușcătură câți orfani vor rămâne fără părinte. Tunul suna des și foarte aproape. Tot în sunetul teribil al tunurilor am mers mai departe cîrnind către nord. Indată după ieșirea din pădure am fost lăsat iarăși în mijlocul câmpului așteptînd vreo patru oare pînă am putut merge în comună. Aici ne-am așezat stabil. Am mers în calcelarie unde am întrebat de slujbă. Nu ne-au știut spune ci așa cu nesiguranță, că vom merge ca ordonanță sau la brigadă în com. vecină Radunia sau la divizie în Dombrowa (de unde am venit 7 - 8 km) sau la telefon în comuna vecină tot cu numele Sticzki. Vom vedea.

28.III, Duminica Florilor

Ziua a trecut cu liniște. Am stat tot în nesiguranță cu slujba pînă d.a. la 4 oare cînd am primit poruncă să mergem după abtailung, în comuna Radonic. Aici a mers Sut. Ca ordonanță trebuie să mergem la telefon nelămurindu-mă bine că la care stațiune telefonică merg am umblat în căutarea ei pînă către 9 oare, prin vreo 4 - 5 comune pînă în fine un sergent m-a îndreptat la stațiunea telefonică ce să află în com. Stoczki. Drumul în căutarea stațiunii a fost preste câmpuri mergînd prin comunele Marianca, Alexandrowa, jur împrejurul comunei noastre. Ajungînd la des-

tinațiune m-am înștiințat rămânând de mas în casa civililor unde dându-mi pae și perină la cap am durmit până dimineața. Răul a fost însă, că niște iepuri de casă să urcau pe mine și rodeau la pae. Noaptea trebuie că a fost atac din ceva parte pentrucă tunurile sună sălbatic aproape, deoarece sunt așezate aproape (1 km) din jos de comuna Radunaia. Oamenii au lucrat la șanțuri.

29.III, Luni

Ziua a trecut destul de liniștit. Tunul sună rar dar aproape. Stând ca ordonanță la telefon am auzit vestea că ante-forturile Warșoviei dela Gradne au căzut în mâinile germ. astăzi între orele 10, 11 și 12 din zi. Spune, că dintre ruși au căzut mai mulți decât dintre ai noștri la Prmysl. Stând așa lucrurile zilele Warșoviei ar fi să fie numărate.

30.III, Marți

Ziua a trecut cu bine, singur, după a. au sunat tunurile. Oamenii noștri au lucrat la șanțuri până la amiază când au venit acasă, având să se pregătească să meargă la lucru noaptea în loc primejdios. Am fost la Dombrowa la intendatură. La divizie am auzit, că rușii au respins pre ai noștri din Carpați trecând în Ungaria prela Uzsok și Dukla. Am mai auzit că la insistența statelor neutrale din a II-a zi de paști (5/IV) să va începe armistițiul. În decursul acestuia se va pertracta de pace. Grele știri amîndouă. Se va vedea de este drept sau nu.

31.III, Miercuri

Liniște. Oamenii noștri afară de zug I au odihnit fiindcă lucră noaptea la șvarm. În locul ultimelor puști ce le-au dat oamenii noștri la comanda unit. au căpătat rusești la fiecare zug câte 2.

1.IV, Joia Mare

Liniște pe aici, nu știu în alte locuri cum este. Toată ziua abia 4 - 5 lovituri de tun de s-au dat. Oamenii afară de zug I au odihnit fiindcă lucră noaptea. Se susține vestea că rușii au intrat în Ungaria și au ajuns la Eperjes ținînd drumul către Budapesta.

2.IV. Vinerea Seacă

Până d.a. la 5 oare când aproape de satul nostru au venit câteva șrapnele rusești. Am fost la brigadă după porunca de zi, unde generalul un căpitan și oberl. se jucau în șah și ascultau cântări de gramofon. Ce deosebire între viața acestora și celor de afară.

3.IV. Sîmbătă

Liniște până către oarele 9 când un avion rusesc și-a făcut apariția deasupra comunei Jaksonek departe de noi de 3 km. Acesta a stricat liniștea căci cei din el au aruncat o bombă care explodînd a cutremurat văzduhul, a zguduit ferestrele și la noi și că mai rău la sgîndărit pe ai noștri care au deschis un foc teribil de puști ba și de tunuri asupra lui. Altă stricociune n-a făcut ci precum se aude a căzut el jertfă nimerit de gloanțele noastre. Acestea au ținut scurt timp revenind liniștea iarăși.

Camenii noștri care lucră noaptea aproape de linia de foc, povestesc multe episoade nostime întîmpilate între soldați de ai noștri și ai rușilor, așa d.e. la un moment dat se vede ieșind din șanțul dusman (2-300 pași) prima dată un steguleț alb urmat apoi de soldatul ce-l poartă. Se ridică pe creasta tranșeei. E român basarabean și strigă: "Măi frate nu pușca că nici eu nu te pușc, că și eu sunt român ca tine!" Dispare. Iese altul, rus, ce știe românește și strigă: "Veniți aici să vă dăm pâne și rum!" "Veniți voi că vă vom da pâne mai albă ca a voastră și rum mai bun!" Lasă să treacă sărbătorile c'apoi vom veni de va fi dor de noi! "Veniți că vă așteptăm cu pâne adevărată nu ca a voastră neagră ca pământul, rusnaci nebuni!" Dispare și acesta mânios. Câteva gloanțe se schimbă. apoi iarăși liniște. Steguleț alb din șanțurile noastre. Iese unul din ai noștri și strigă: "Măi frate, hai afară! Aici sunt ce vrei? Hai la noi că am să-ți spun ceva!" "Nu vin că mă prinzi." "Nu-ți fac nimic că nu ne batem." "Ai și tu vin și eu și la mijloc ne întîlnim". "Bun, ai flașcă la tine?". "Am." Merg să întîlnesc, dau mîna și închină, beu și povestesc. Alții la întîlnire se iau la trîntă stărind voie bună în amîndouă laturile... Episoade de acestea se pot întîmpla numai atunci când curelele strictetei războiului se mai destrîng. Să fie semne de

apropierea păcii? Vom vedea.

4.IV. Ziua de Paști

De aseară sunt în serviciu la telefon. Ziua de Paști a fost salutată de mugetul tunurilor care și azi n-au sărbătoare stârnind ciudă și nemulțumire în rîndurile celor culți și credincioși. Sunt la un polon în cvartir. Îi văd de pre față amărăciunea și nemulțumirea ce-l roade, că nici ziua de Paști să nu o poată petrece fără strein în casă. Să fie psiholog ar putea citi și el de pre față mea nemulțumirea, că sunt silit să-i stric sărbătorile. Mi-e jale, că nu sunt și eu ca el în mijlocul familiei mele chiar în ziua de Paști. N-am ce face nici eu și n-are ce face nici el. Răbdăm. Eu totuș ca să nu-i fiu cu tot spre greutate, fiind un timp frumos, ies pe afară și mă preumblu gândind la vremurile trecute pre când eram acasă și la pățaniile de când sunt în război.

Svonul despre înpretenirea soldaților ruși cu ai noștri să adevăresc, căci în ziua de Paști (astăzi) și mine armele ucigătoare stau. Rușii care au vrut ieșirea din șanțuri, tot așa și din ai noștri și mergând s-au întâlnit la mijloc unde schimbau ouă roșii și beau și povesteau ca prietenii cei vechi. S-a întâmplat că 13 ruși au intrat în șanțurile noastre făcând vizită la ai noștri. Oficerii i-au lăsat să povestească un timp anumit apoi i-au îndrumat să plece la ai lor. Zece au plecat dar 3 n-au voit să mai reîntoarcă de loc. Au fost cuprinși de seară ca prizonieri. Înpretenirea s-a făcut și între oficeri care încă au petrecut cîtva timp povestind cu colegii lor ruși.

De seară la 6 oare a venit poruncă, trupa noastră trebuie să meargă din această comună dincolo de Dombrowa, la stîngă (răsărit) dep. de 3 km în comuna Kalinkow.

5.IV. Luni a II-a zi de Paști

Liniste preste tot. Trupa noastră a plecat la 5 oare d.a. iar noi cu carele la 6 1/2 oare. Am fost oprit ca ordonanță la div. în Dombrowa precînd ceilalți au mers spre Kalinkow. După amiază compania de ștab a exercitat în formarea de cordon, căci mâine la 11 oare va fi impușcat cu ceremonie un jidan spion rus (Moricz).

6.IV, Marti, a III-a zi de Paști

De azi oamenii noștri au început iarăși a lucra noaptea la linia de foc. Tunurile au sunat rar dar aproape căci comuna în care ne aflăm este abea la 2 km departe de linia de foc. Executarea lui Moricz s-a amânat până mine din considerarea că atât noi cât și el am avut sărbători.

Dombrowa, 7.IV, Miercuri

Oamenii au continuat lucrul noaptea. Eu am fost ord. la divizie. Tunul cu deosebire d.a. a sunat aspru și des. De seară când m-am întors în comuna Kalinkov am văzut un foc mare în comuna vecină Skolkow unde este comanda unei brigăzi. Întrebând pe unul și pe altul am știut că focul s-a iscat din granatele rusești. Comuna Skolkow se află dela noi spre răsărit departe de 1 1/2 km.

Ca ordonanță fiind chiar astăzi am avut norocul sau nenorocul (chestie de apreciere) să fiu martor ocular la executarea prin glonț al unui spion rus.

Din zilele trecute s-a putut vedea o mișcare nervoasă neobișnuită în sânul companiei de ștab a diviziei nr.16. În toată ziua regulat la oarele 10, compania era scoasă pe un râd din apropiere unde era exercitată numai cu formarea de cordon patru unghiular apoi opt feciori buni țanțași erau deprinși cum trebuie să se apropie în vârful degetelor până la un loc anumit și ajungând acolo să mascheze descărcarea armei. Ce era?... Încă din ziua primă a deprinderilor, am știut, că e vorba de executarea prin glonț a bietului jidan Moricz ce a probat să fie spion rus. El adecă și-a câștigat diferite mape de ale noastre cu deosebire de ale Ungariei și a voit să treacă să le predeie pentru o sumă mare de bani rușilor. A fost prins în comuna Czernino acum sunt 4 luni, când a fost condamnat la moarte. Executarea s-a amânat din cauză, că el a recurat la "armee-comandó". Actele abea acum au fost revirate iar recursul pertractat a doua oară. Fiind aflat viniovat ba prins în flagrant, să înțelege că sentința de mai nainte a fost aprobată și trebuia executată la 6.IV. Din cauza sărbătorilor a fost amânată pe astăzi la oarele 11 a.m.

Încă de aseară, compania a primit ordinul să-și gate tornisterul în stare de marș. Deși se știa scopul acestor pregătiri, totuși pre toți feciorii i-au cuprins un fior nervos dar mai deosebite cei 8 cari au fost designați să puște jidanii, au fost în o stare în adevăr iritată. A înserat, pe urmă ne-am culcat. A trecut noaptea cu bine. Singur mugetul tunurilor mai conturba din când în când liniștea nopții. Iritat și eu, am avut visuri proaste. Mi s-a părut că-s acasă și fratele meu Aurel nu știu din ce cauză, nu a spus că casa mi se vinde la licitare și am plâns, am plâns amar. A trecut și noaptea. Dimineața m-am sculat, spălat, rugat și am dejunat. Cam la 7 oare am zărit pe Moricz când îl aduceau la cancelarie. Pășea curajos și avea fața răzătoare. Sărmanul nu știa că mai are de trăit abea 4 oare. Nu mult după aceea am văzut sosind rabinărul din Loco. Singur a avut neplăcuta misiune ca să aducă la cunoștința lui Moricz sentința de moarte și stând cu el să-l roage lui D-zeu împreună și să-l încurajeze și pregătească. În timpul acesta compania făcea pe râd ultima probă generală a execuției, pre când sus, în cancelarie, să întâmplau scene sfâșietoare petrecute între rabin și Moricz. Imi închipui stările sufletești ce domneau în ei. Rabi cum alegea vorbele și cum rînd pe rînd, pe încetul și cu înconjur, i-a spus lui Moricz sentința carele cu fiecare vorbă a fost junghiat ca cu cuțit în inimă. Lui bietul Moricz vestea sigur i-a fost ca un trăsnet care în momentele prime i-au întunecat toate simțurile. N-a văzut, n-a auzit. Capul îi vâjăia, corpul întreg, oasele i-au slăbit din încheieturi și o sudoare rece i-a acoperit fruntea. Voind să se scoale de pre scaun a recăzut fără putere. Abea a doua sau a treia oară i-a succes să stea pe picioare pășind înpletecindu-se către masă apoi spre fereastră. Ceea ce a putut vedea pe râdul din față i-a fost o nouă lovitură sufletească, căci ceeace n-a luat în seamă în zilele premergătoare, acum văzând a înțeles rîstul tuturor mișcărilor punctuoase și uniforme ale companiei. Între chinuri sufletești de nedescris, cu greu pentru omul cult care dorea să vadă omorârea altui om, și prea iute pentru condamnat.

Timpul s-a strecurat făcându-se 10 1/2 oare. Compania

"a îmbrăcat sus" și a ieșit, ca cea ce a probat, să îndeplinească în fapt. Ieșirea s-a întâmplat în modul următor: Compania în șiruri duple a plecat sub conducerea lăitnantului Ștef. Boeriu spre locul de pierzare. Atît de pre fața acestui demn ofițer, român, cît și de pre fețele tuturor soldaților s-a putut citi gravitatea momentelor și surescitarea nervoasă ce-i stăpînea. Ce vor fi simțit cei 8 dar cu deosebire 4 din ei care au fost designați să tragă prima dată și ale căror gloanțe vor perfora capul și pieptul spionului Moritz? ... Aceasta o știu numai ei ...

După plecarea companiei a urmat conducerea osânditului. Faptul acesta a fost îndeplinit de o patrulă de 8 fătiori și 2 subofițeri "prepuși ai închisorei militare sub conducerea sergentului Ștefan Gavrilă". Conductul ce pentru M. a fost funebru mergea așa: 4 soldați înainte, după ei un serg. dela închisoare avînd la stînga pre osânditul și trecînd tot la stînga urma rabinarul apoi un Zug dela închisoare. Îndărăptul acestora urmau alți patru soldați. Gravitatea impusă de importanța momentului apoi diferitele sentimente ce dominau inimile membrilor patrulei să putea ceti deslușit de pre fețele lor. Precum diferită a fost cultura lor tot așa de diferite le-au fost sentimentele. Unii se simțeau răguliți căci lor li s-a încredințat transportarea becisnicului Moricz. Alții din contră s-au simțit dejosiți la rolul de ciocli. La toți să putea vedea însă resignare mare în îndeplinirea datorinței de soldați care iau parte la pedepsirea unui păcătos a cărui faptă mărșavă nu poate avea iertare decît după moarte.

Ar trebui peana unui mare poet și ochii unui mare psiholog ca să poată descrie starea sufletească a lui Moricz. Trupul zdrobit, membrele ce funcționeau mecanic, în silă, împletindu-se, ochii deschiși tare care rătăceau fără ființă ca a unui nebun neobservînd nimic ce se petrece în jurul său, capul ce scăpătă involuntar cînd la dreapta cînd la stînga sau înainte sau înapoi, apoi răsuflarea greoaie și neregulată provenită din funcționarea neregulată a inimii, dădeau semnele cele mai lămurite, că și sufletul său e zdrobit. Nici un sentiment nu se putea citi

de pre fața sa, nici satisfacția ce o poate avea un martir, nici părerea de rău ce o are păcătosul îndreptat pe calea cea adevărată. Sigură groaza de moarte care și-a depus peceta pe întreaga înfățișare a sa, îl stăpînea și se putea observa.

Compania a ajuns la locul pierzării sub o răpă unde groapa lui Moricz aștepta cu nerăbdare să închidă cel mai mare păcat și să ascundă dela fața soarelui pre păcătos. După sosire compania a format cordonul așteptînd. Chiar în momentele când patrula aducea pe M. cei 8 țintași erau de-o latură încercînd puștile... C nouă și știe D-zeu a cîtea lovitură sufletească pentru el, căci dacă luăm în considerare fiecare om, chiar trecînd fiecare arbore, piatră, fiecare fir de iarbă și nisip - toate îi strigau: "Păcătosule, acesta îți este drumul ultim ... Te-a bătut D-zeu că singur îți duci ciolanele și trupul la perzare... Ai voit ca prin fapta la mârșavă de spion să aduci în mizerie sute și mii de familii nevinovate, să verși sângele miilor de soldați cari luptă pentru desrobirea neamului tău de sub cruntul dușman, ai voit să sdrobești o țară ... Nu ți-a succes, mergi și-ți ia răsplata ce o meriți ..." Toată aceste îi erau lovituri mortale sufletești.

Conductul cu M. a înaintat până la mijlocul cordonului unde căpitanul judecător dela tribuna lul militar a cetit acuza și sentința. De multe ori M. tresărea și voia să vorbească dar momentan capul îi recădea spre piept dînd sau de desaprobarie sau de amărăciune pre când mînilor și le frîngea nervos. Cîte odată ochii bulbucăți, mari îi ridica ca momentan să-i îndrepte iarăși spre pămîntul care-l aștepta. După îndeplinirea formalității acesteia, M. a fost condus la o parte unde a fost îngenunchiat și legat de ochi. În timpul acesta, domnea o liniște mormîntală, căci fiecare simțea momentul tragic foarte aproape. Chiar și cordonul s-a strâns deschizînd partea unde a fost M. și cei 8 țintași, s-au ales din companie la un semn mut de sabie. Acești 8 - cîte 4 laolaltă - au înaintat repede, pe vîrfurile degetelor cu puștile gata de pușcat până aproape de M. departe de cca 1 m, care sta cu peptul deschis capul sus și mînilor ridicate. Cei de dinainte cari trebuiau să tragă prima salvă, ceilalți fiind re-

zervă. Când comandantul Boier a ridicat sabia au dus puștile la ochi au țintit 2 în capul și 2 în peptul și la smâncitura sabiei în jos au descărcat armele amuțind pentru vecie glasul ce tocmai voia să iasă din gura lui M. A căzut ca trăsnet îndată. Sunetul scurt al puștilor a pus capăt vieții spionului fiind constatat că fiecare glonț separat ar fi produs moarte. Sunetul acesta scurt a pus capăt surescitării privitorilor din a căror piept a ieșit câte un oftat sau de ușurare sau de milă și groază. Medicii au constatat moartea. Două din gloanțe i-au zdrobit capul și 2 au perforat peptul ieșind toate prin partea opusă, vârându-se adânc în pământ. După constatarea morții lăitnantul a comandat: "Zum gebeth". Toți cei de față, soldații au dus mâna la chipiu iar civilii și-au descoperit capetele precând rabi a recitat o scurtă rugăciune. A urmat "von gebeth, vergaterung"; și toți s-au îndepărtat dela locul perzării lăsând pe M. în grija adevăraților ciocli car l-au îngropat.

S-a sfârșit cu M. Noi zicem că a fost păcătos, rușii zic ca a fost erou. Noi zicem că moartea lui a fost meritată, rușii zic că Moricz e martir. Judecând drept conchidem că M. a fost un păcătos dar totodată și martir egoist. Păcătos e pentru că scopul său a fost nimicirea noastră și a țării noastre pentru care fapt a meritat moartea. Martir egoist și fals a fost pentru că prin fapta lui rea a vrut să ajungă la stare materială bună, salvându-și familia de mizerie și asigurându-i avere, jertfin-du-se pe sine în scopul acesta și nici de cum de dragul țarului. Oricum ar fi judecată fapta lui M. sentința ar fi una: moarte, iar iertarea numai după moarte i se poate acorda atât din partea D-zeu cât și a oamenilor.

8.IV. Joi

Zi posomorâtă, ploioasă. Cămenii au lucrat noaptea. Ziua a trecut liniștită. Noaptea a fost atac vehement la stânga de Dombrowa.

9.IV. Vineri

Ziua a trecut destul de liniștită. Tunul a sunat de tot rar. Seara în Dombrowa a fost așteptată vizita inspectorului

general al armatei. S-au făcut pregătirile necesare. Am auzit dar n-am crezut că de mâine se începe armistițiu. Să va vedea.

Noaptea a fost atac vehement. Sunetul puștilor și tunurilor nu conțineau iar luminile reflectoarelor ce să părândeau dădeau un aspect înfiorător și aveam impresia finirii lumii. Atacul s-a dat aproape de noi ca la 1 km și a durat 1/2 oră.

10.IV. Sîmbătă

Ziua a trecut cu bine. Oamenii noștri au lucrat iarăși noaptea. Tunul a sunat rar.

11.IV. Duminica Tomii

Ziua cu bine. Tunul suna rar dar aproape. Cam la 10 oare a apărut un aeroplan rusesc spionând pozițiile noastre. În com. Jaksonk unde este magazin mare de alimente a fost mare panică. Oficerii fugeau și să ascundeau prin șuri și șoproane iar cei rămași pe afară au deschis un foc nebun de puști carabine și revolvere deși aeroplanul era de cel puțin 2000 m înălțime. De zgomotul armelor și de fuga neobișnuită, caii dela căruțele ce erau acolo după alimente s-au speriat și s-au amestecat așa încât a fost un golomoz de larmă de nedescris. Să temea toți că cei din aeroplan vor arunca bombe. Spaima a ținut până ce aeroplanul a luat drumul de-a lungul șanțurilor noastre. Pe unde trecea era salutat de un viu foc de puști care însă nu i-au stricat nimic.

12.IV. Luni

Nimic nou.

13.IV. Marti

Zi urîță, ploaie cu zăpadă. Oamenii au lucrat noaptea. Tunul a sunat mai rar. După masă câteva granate au căzut aproape de Dombrowa. Nu știm, din această cauză ori din altele, feciorii dela st. comp. au primit ordin strict, ca în toată seara să aibă pachetul totul în tornităr și sac așa încât în tot momentul să fie gata de alarm și de plecare. Li s-a interzis ca noaptea să se desbrace.

14.IV. Miercuri

Ziua a trecut cu bine. Oamenii noștri au lucrat ziua. Nimic nou.

15.IV. Joi

Ca ieri. Nimic nou afară de împrejurarea că râul Czerno cam dela 10 oare a.m. a început a crește în mod suspect. Noaptea la 2 oare compania noastră a fost alarmată ca să iasă la lucru. Trebuiau arbitării să sape canale pre cari să dea direcțiuni defirite apei care dela 11 oare din noapte a crescut teribil. Să dă cu socoteala sigură că rușii au oprit apa, apdi i-au dat drumul cu scopul să inundeze tranșeele și tunurile noastre. Iși și ajungeau scopul, dar compania noastră cu ajutorul sapeurilor dela Alba-Iulia lucrând cu zor au salvat deocamdată situația.

16.IV. Vineri

Comp. noastră cu întreruperi în vremea mâncării a lucrat tot la apă care începea a scădea. Noaptea la partea stângă dela Dombrowa a fost atac vehement.

17.IV. Sâmbătă

Ziua s-a strecurat cu pace deși ziua noaptea s-au auzit pușcături răslețe de patrule. Se spune, că în frontul rusesc în locul basarabenilor, ce au fost față'n față cu reg. 31 au adus mongoli. Râul Czerno a început să scază în mod simțitor. Seara am făcut o vizită colegilor B, R. și M. Am povestit multe de toate. Printre vorbe colegul R. mă întreba că am eu cunoștință despre trista lui întâmplare ce a avut-o cu sergentul Hügel când au fost noaptea alarmați la apă (15/IV)? Răspunzându-i că nu știu nimic a început a-mi povesti cu lacrimi în ochi, că sergentul Hügel l-a bătut formal. Lucrul s-a petrecut astfel. Tags. Kopr. Istrate și ins. (...) Dindelegan au primit ordin să alarmeze compania. Au luat satul dela un capăt la altul mergând din casă în casă. Mai pe urmă au ajuns în celălalt capăt unde locuiau susnumiții colegi. Se înțelege, că acei care au fost alarmați prima dată s-au gătat și au ieșit în grabă, iar cei ce au fost alarmați mai în urmă nu au putut ieși deodată cu ceilalți ci cu câteva minute mai târziu. Sergentul sta în drum urlând și suduind groaznic crezând că cu acestea va scula și îmbrăca oamenii mai iute. În urma aceasta, colegul R. a tras o fugă de acasă

până la locul de adunare, urmat de ceilalți colegi și de alți oameni cu care locuia împreună. Trecând pre lângă sergent, acesta i-a tras câteva cu sabia preste spate, mai dându-i și câțiva pumni. Colegul R. a zis cu vorba blândă "D-le sergent nu da că nu-s de vină" la care, ca răspuns, a urmat o ploaie de pumni și palme pre unde a ajuns preste spate, cap și obraz. Mai trist în lucru este că de o lature sta și privea nepăsător D-l ober-laitnant Dr Jakobi.

Mânia, mirarea și scandalizarea de acest fapt trist, că un inteligent învățător să fie pălmuț de un vântură țară așa din senin îmi întunecă judecata limpede așa încât afară de constatarea faptului ce-l induc la răvaș, alt comentariu nu pot face acum. De altcum faptul constatat și judecat drept să comentează singur.

18.IV, Duminică

Camenii au lucrat la întărirea șanțurilor de rezervă. Noaptea a fost atac rusec. Am înțeles că R. în 7 l.c. st.v. va mob.

19.IV, Luni

Camenii și-au continuat lucrul de ieri. Noaptea iarăși a fost atac și foc vehement în partea din față a comunei Kalinkowa. It. a declarat răs. r. face ult. preg.

20.IV, Marti

S-a continuat lucrul la întărirea șanțurilor de rezervă. D.A. cam la 6 oare prin o poruncă ce a adus-o un husar compania noastră s-a mutat în comuna Kotuzow aflătoare la dreapta de Dombrowa dep. de 2 km. Sapeurii dela Alba-Iulia mâni dimi. au să meargă la Piotrkow unde vor începe la pregătirea unei căi ferate spre Rosenberg. Să spună că în ajutorul lor vor veni 1000 nemți și o speranță că și comp. noastră va merge la acest lucru. Noaptea a fost atac strașnic către comuna Kalinkow. Vestile din zilele trecute se pare că se confirmă.

21.IV, Miercuri

Nimic nou. Camenii noștri au lucrat ziua. Se spune

că regimentul 82 și 62 pleacă din Polonia. E bătător la ochi acest fapt deoarece majoritatea soldaților sunt unguri. Tunul a sunat rar.

22.IV, Joi

Compania a lucrat ziua până la 2 oare d.m. când au fost chemați în sat să se odihnească până la 4 1/2 oare când împreună cu sapeurii din Austria, au trebuit să plece la lucru de noapte. Să spună că din reg. 82 și 4 aleg numai soldați unguri și-i trimit în alte locuri. Unde? ... căci soldații români - zice-să - să dau prinși foarte iute. Cam la oarele 5 d.m. a tunat ca vara și a plouat ploaie caldă de vară.

23.IV, Vineri

Oamenii au lucrat noaptea. Astăzi toată compania a fost vaccinată contra tifusului și holerei. Tunul a sunat sub seară. Noaptea atac.

24.IV, Sâmbătă

Cu toată durerea ce a produs-o vaccinul oamenii au fost scoși la lucrul preste cvartir. Aceasta este foarte grabnic. Tunul a sunat rar.

25.IV, Duminică

Ca ieri. Nimic nou că noaptea au fost atacuri vehemente. Spun oamenii cari au lucrat noaptea, că au auzit strigătul de "ura!" dar cine l-a strigat nu știu nici ei.

26.IV, Luni

Oamenii noștri au lucrat la un pod ziua. Tunurile ziua, apoi noaptea când au fost 4 atacuri vehemente, au sunat teribil.

27.IV, Marți

Tot ca ieri. Se observă o mișcare neobișnuită în partea contrară. Tunurile lor, cari păreau până acum mute au început a vărsa foc viu. Să vede că să pregătesc s-au au intrat în ofensivă.

28.IV. Vineri

S-a lucrat tot la pod. Ziua d.a. rușii au bombardat un sat aprinzându-l. Satul se află dela Kalinkow aproape 1 km și dela Kotuzow 3 km. Priveam cu groază cum se sparg brandurile și granatele. Seara la st. comp. a fost adus un prizonier rus cu nume Artene.

29.IV. Joi

Compania a lucrat laolaltă cu pionerii dela Linz. D.a. s-a început o canonadă de credeai că piere lumea ținând cam 3/4 oară. Multe din granatele dușmane au căzut aproape de Kotuzow 1/2 - 1 km. S-a instalat în această comună stațiune pentru telegraf fără fir. La casa aceea și la așezarea aparatului a lucrat și compania noastră.

30.IV. Vineri

Nimic nou. Tunurile au sunat ceva mai rar decât ieri.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

1.V. Sâmbătă

Ca ieri. Dimineața apărînd un aeroplan german, rușii au deschis un foc viu de tunuri contra lui fiindcă a voit să stabilească și să arate la ai noștri distanța și direcțiunea unui turn de biserică din un sat în care rușii au stațiune de observat și mitralere. Nici aeroplanului nu i-a succes dar nici tunurile rusești nu i-au stricat nimic. După multă trudă și virajuri energice pe deasupra pozițiilor noastre și rusești a aterizat între Dombrowa și Jaksonek rămânând acolo până la amiază.

2.V. Duminică

Liniste. Compania a avut rast. Caporalul de zi a dus poruncă, că oamenii trebuiesc conduși la serviciul divin ce se celebrează în liber. Sergentul H. a ripostat cu indignare: "Eu la biserică nu merg căci sunt social-democrat". În fine a fost dată porunca ca cine vrea, să meargă. Am fost plecați în direcție greșită, poate cu intențiune. N-am aflat nici acum unde s-a celebrat serviciul divin, căci precând noi îmblam căutând spre

răsărit dela Kotuzow pre atunci ruga se celebra spre sud dela Dombrowa. Compania de Stab încă a fost condusă cu muzica în frunte. Deosebire ... între comandanți.

După amiaz ne-am străpuns a doua oară contra tifosului și holerei.

Luni, 3.V, Sâmbăta 8.V,

Compania a lucrat mereu ziua și noaptea la șfarm și în dosul lui. În toată noaptea ai noștri deschideau foc îngrozitor de tunuri bombardând pozițiile rusești. Jumătăți de oară fereștrile casei se clătinau ba ușa se deschidea de tremurul ce-l produceau bubuiturile. Se produceau adevărate cutremure de pământ.

În 6.V. au vaccinat pre telefoniști. După vaccinare unul a căzut în curtea unei căși murind pe loc. Alți 2 s-au îmbolnăvit grav. Mortul a fost transportat la Piotrkov spre a fi secționat. Când au ajuns cu el acolo, cel ce l-a dus a fost apostrofat de ce l-a dus: "Duceți-l de aici". L-au îngropat.

În 7.V am auzit că arbatărușul Tamaș Gavrila a murit în un spital.

9.V, Duminică

Zi frumoasă. Compania a avut fericirea să asculte serviciul divin în l. noastră și să împărtășească cu Sf.Taine a cuminicăturii. D.A. au apărut 2 aeroplanе germ. făcând virajuri de-asupra pozițiilor rusești. A fost viu de tunuri. Noaptea ai noștri au făcut atac vehement.

10.V, Luni

Zi agitată. Cu puține întreruperi, tunurile de câmp și grele toată ziua au deschis focuri vehemente. Seara la 8.oare apoi noaptea târziu în mai multe rânduri la bombardări a luat parte și infanteria. Kirowul îmi va rămâne pur rea în memorie dar focul de tunuri și tot felul de arme deschis în fața Kotuzowului încă nu-l voi uita. Să susține vestea că rușii din partea aceasta se vor retrage iar ai noștri au să facă atac în careva noapte.

Compania a lucrat până la oara 1 ziua când a venit acasă

unde s-au pregătit pentru lucrul de noapte. De câteva zile stăam cam gata de plecare.

11.V. Marți

Compania a lucrat noaptea foarte aproape de șfarm prin un foc teribil de puști. Spun oamenii că îmblau gloanțele printre ei ca albinele ba unuia i-au perforat mantaia. A fost un atac vehement.

12.V. Miercuri

Compania n-a lucrat de loc. Toată ziua, cu puține întreruperi, a fost foc teribil. Noaptea tunarii dela Kotuzow au schimbat locul cu alții dela stânga. Se susține vestea că rușii se retrag spre Nord de aceea s-a dat ordin să fim gata de plecare.

13.V. Joi (Ispas)

Oamenii au lucrat până la 10 oare a.m. când prin o poruncă au mers acasă să se gate de drum pentrucă rușii în adevăr s-au retras. Pe mine porunca m-a aflat în slujbă la divizie.

La 1 d.a. am plecat și eu odată cu compania de ștab ajungînd pre ai noștri din sus de comuna Woicin unde lucrau la repararea drumului. Mergînd am avut parte de priveliști înfiorătoare cu deosebire prin locurile de lângă șfarmuri. Comune întregi nimicite de gloanțele tunurilor. Pămînt frămîntat chiar drumul de țeară zdrobit și săpat de gloanțe, rupt de tot așa încît fiecare căruță trebuia petrecută ca pre lângă prăpastii. In fiecare groapă de pămînt se putea îngropa 2 - 3 boi. Am vizitat șanțurile noastre. Rînduială ca în (...). Intărituri formidabile care au făcut pe ai noștri inexpugnabili. Pre acîndurile din păreți care blăneau șanțurile pe dinăuntru, la fiecare gaură pentru pușcă era desemnată câte o cruce și subscris acela ce a veghiat cu credință acolo 5 luni de zile. Pe afară, în dos pe unele locuri erau săpate straturi de flori, ba am văzut flori cultivate în oale. Mergînd mai departe prin o căldură teribilă am ajuns după amiază în comuna Paradys. Comună mică dar bine și frumos situată. Are biserică cu două turnuri. Se vede că unul a servit de observator rușilor, căci ai noștri luînd veste despre acesta, au trimis gloanțe de tun spărgînd o bună bucată de acoperiș cu turnuri cu tot. Am observat un lucru curios. Turnul

pușcat avea toate lemnele cari formează scheletul întregi, iar statueta lui Christor dintre turnuri a rămas ca prin minune ne atinsă. Asemenea turnul dela stg. în care au fost clopotele nu a fost atins de loc. E fapt constatat că retragerea rușilor a fost provocată de reg. 63 și 64 cari în noaptea trecută au dat năvală împingând îndărăt și scoțându-i din șanțurile lor cu baioneta. Am vizitat și șanțurile rușilor. Nerânduială în toate formele. Slab întărite. Către seară am ajuns în comuna Wielka-Wola unde am durmit. Era să trecem mai departe dar ne-au oprit pre drum. Noaptea am fost pus în serviciu la o ramificare de drumuri, pentruca să arăt locul unde ne-am așezat unui car de al nostru rămas în urmă. Am stat până dimineața la 3 oare. Compania a durmit în o grădină frumoasă a unui boer polon.

14.V, Vineri

Am continuat drumul trecând prin comuna mare Jankow ajungînd în orașul Opoczno, oraș nu prea mare dar destul de frumos. Când am intrat în el gara și magazinele ardeau, aprinse de ruși. Podurile rupte, sdrobite cu dinamită iar șinele strâmbate. Am trecut înainte și de seară am ajuns în cătunul Starostwo, unde în o grădină a altui boer polon am durmit. Chiar în marginea grădinii în șanțurile săpate de atunci, rușii au susținut fără succes în noaptea trecută atacul alor noștri. Intrînd oameni de ai noștri în șanțuri au aflat obiecte mici dar valoroase ca suveniri. Fiind încă de vreme am ieșit la drum de unde se putea vedea lupta de tunuri ce se da. Nu preste mult tunurile rușilor au tăcut. Se vede că plecau.

15.V, Sâmbătă

Am mers mai departe trecând prin comuna Dzielna unde am luat amiaza. După amiază călătorînd mai departe, tot mai aproape de locul unde s-au oprit rușii în noaptea trecută din retragere, ne-am așezat sub drum și sub deal așteptînd porunci din nou. Locul acesta a fost foarte aproape de comuna mare Mraczkow. Trebuia să trecem dealul și ai fi fost în el. Porunca a sosit cal la 3 oare d.a. A trebuit să ne întoarcem din drum la orașul

Opoczno unde compania va lucra la repararea gărei și a drumului de fer. Drumul de azi a fost făcut în condițiuni slabe, căci un vânt rece răscolea praful de pe drum umplându-ne ochii de nu mai vedeam. Când era să intrăm în oraș am văzut cum ardea un oraș dincolo de Mraczkow cu numele Gelniow aprins de ruși. În oraș am fost cvartiruiți la gară în căși frumoase. Eu am fost în casa șefului. Compania s-a așezat în o fabrică mare. Noaptea am odihnit bine.

16.V. Duminică

Compania a început lucrul la curățirea gărei de tăciuni și la repararea lucrurilor de afară. A fost plănuită construirea unui magazin de bucate de 108 m lung dar lucrul a fost oprit și prin o poruncă la 2 d.a. am fost puși la drum din nou înaintea. Se vede că ai noștri au împins pre ruși iarăși. Călătoria s-a făcut în condițiuni destul de bune, abstrăgând osteneala. Am mers 18 km până la orașul Dziewicze, unde am durmit noaptea.

În oraș am ajuns cam la 8 seara, dar când să intrăm un post dela reg. 51 ne-a îndreptat pe un drum cu înconjur fiindcă podul ce leagă direct orașul cu drumul țării, de peste râul (...) a fost rupt de ruși în retragere, numai de azi dimineată. Am înconjurat cam 2-3 km, în fine la 9 oare, trecând noaptea prin grădina admirabilă dar acum nimicită a unui castel polon, am ajuns la locul de odihnă. Aș, de unde! Da, compania a odihnit aici, dar eu ca ordonanță a trebuit să merg în oraș, depărtare 1 1/2 km să caut divizia 16 după poruncă. Am plecat și după multă umblare, trecându-mă preste râu, la podul de preste râul sus amintit, pionerii cu luntrea, trecând printre ruinele unei străzi întregi nimicită de tunuri și foc, cu greu mare am aflat divizia ce a fost așezată în o fabrică. M-am prezentat oficerului (major) de ordonanță la 11 oare noaptea. Aici am durmit pe cement rece.

17.V. Luni

Dimineata la 4 oare am fost sculat de un oberlt. Dece nu știu, căci poruncă nu am primit decât la 7 oare. Totuși în timpul dela 4 - 7 oare am avut destul timp ca să merg să privesc jurul unde se cunoșteau urmele soldaților ce ieri luptau crâncen contra rușilor. Mi-au atras atențiunea câteva cruci. Mergând

acolo am aflat două morminte foarte proaspete. Am cetit numele de pre cruci și am văzut că toți cei morți sunt dela reg. 63 comp. 11. Numele lor este Zugf. Vasile Angelus din Vărarea, Blaga Costan, Pamfir Fekete Hodiș (Mintiului Gherlei ???), Seplecan (înv.Ocna Dejului ???), Gelan (Gălan?), Bozbici și Vasile Boncia. Zugf. a fost îngropat singur și cei 8 în groapa comună. Aceștia au căzut ieri când au fost și îngropați. Conform porun-
cei căpătate am plecat mai departe. Două tunuri au fost rându-
ite la ajutorul tunarilor să împingă la tunuri în 'sus pe un delu-
șor, fiindcă drumurile din partea locului sunt nepracticabile,
nisipoase de intră căruțele până la osii. Chiar căruța noastră
nu a putut fi trasă deodată ci pe rând. Un drum de cca 8 km a
fost făcut în timp de 12 oare. Am trecut prin comunele Grabowa,
Rusinow și ne-am așezat în Galki. Carele nu au putut ajunge toate
la locul destinat ci 4 din ele s-a oprit în Rusinowa seara la
1/2 o oare. Eu am fost trimis noaptea pe drumuri rele necunoscu-
te înainte să dau de știre sergentului, ca în dimineața de mâni
să trimeată în ajutor toți cari aflători la carăle ajunse în
Galki. Pornind cu o făclie de rășină în loc de lămpaș am aflat
comuna și am implinit porunca. Cam la 12 noaptea m'am culcat
pe un râț unde am odihnit destul de bine.

18.V. Marti

Astăzi călătoria s-a întrerupt. Compania înainte de
amiaz a odihnit și curățit. După amiaz am ieșit cu pionerii dela
Linz la lucru. Am cules droturile de dinaintea tranșeelor ru-
sești vechi și am astupat șanțurile din apropiere. După amiaz
am fost ca ordonanță la divizie care s-a așezat în com. Rusino-
wa dep. 2 km.

19.V. Miercuri

Nimic nou.

20.V. Joi

După amiaz am plecat cu carăle mai departe. Am trecut
prin satele mici și sărăcăcioase: Wola-Winciezowa, Kolonia, Bez-
nik și ne-am așezat în comuna Dembiny.

21.V. Vineri

Dimineața am fost cu carul până la Janikow spre a primi alimente. De aici am mers pe jos la divizie în comuna Zmogorzow după abfertigung. Compania a sosit în comuna Dembiny către amiază. Îndată după mâncare a fost scoasă la lucru. După amiază, către seară, a fost la stânga și în față foc teribil de tun care au aprins un sat.

22.V. Sâmbătă

Am părăsit comuna Dembiny mergând spre răsărit așezându-ne în satul Wola-Brudnowska. Am trecut prin satele Plec și Brudnow. Înaintea comunei Plec am trecut pre lângă tunuri. Noaptea după culcare cam la 10 oare s-a început un foc de tunuri care însă nu a durat mult.

23.V. Duminică de Rusalii

Compania a lucrat la șanțuri în șfarm. Eu am fost trimis ca ordonanță la telefon dar acolo mi s-a spus, că deoarece e aproape de locul unde suntem noi, nu e lipsă de mine acolo. De dimineață dela 6 oare s-a început un foc groaznic de tunuri care abea după amiază a încetat dar nu s-a oprit cu totul. De acest foc s-au aprins 5 sate din jurul nostru, depărtare de cca 1-4 km. Să spun că rușii în retragere au sminat terenul prin comunele aceste și tunurile lucră pentru descoperirea minelor. De fumul focului s-a întunecat soarele. După amiază am știut pozitiv că rușii au subminat terenul iar locul minelor a fost descoperit comandanților noștri de către un polon născut în Galiția. Pentru faptul acesta a fost omenit cu 5000 cor. Noaptea împreună cu ungurii am fost trimis ca posturi la trenul "landsturmerilor" din apropiere cu misiunea, ca îndată ce vom vedea, că să pachetează și pleacă în urma unui alarm provenit dela un eventual atac rusesc să fugim repede la compania noastră spre a o alarma și pre ea, ca să plecăm și noi. Am petrecut întreaga noapte veghind dar nu s-a întâmplat nimic deosebit. Domnea o liniște mormântală preste tot, nimic nu da de crezut că suntem în primejdie și în război, în depărtare de abea 800 pași dela linia de foc. Singuri cocoșii cântau cu schimbul, prima dată dela vre-o casă din partea noastră răspunzându-i într-o vreme unul dela cășile din zare

din partea rușilor. Luna pe jumătate lumina șesurile scăldându-le în razele sale palide. Cu tot farmecul noaptei, impresia zilei de azi e așa de adânc însemnată în inimă încât nu voi uita nici odată drumul ce l-am avut și îmi zic "Așa zi de Rusalii să nu-mi mai deie D-zeu".

24.V. Luni

Dimineața la 3 oare am plecat fără alarm cu carele urmându-ne după 1 oară întreagă companie, mutându-ne în comuna Wilniawa. Compania a lucrat ziua înaintea șfarmului nostru. Tunul sună mereu teribil. Focuri mari se văd jur împrejur aprinse de tunurile noastre. Sate întregi se pustiesc. Noaptea atac rusesc fără succes.

25.V. Marti

Compania a continuat lucrurile de ieri observându-i pe ruși, au tras câteva șrapnele și granate spre ei dar din ferire n-a nimerit pe nimeni. Noaptea ce a urmat după o zi groaznică, a trecut liniștită de tot. Incendiile nu se curmă.

26.V. Miercuri - 28.V. Vineri

Stprile din zilele trecute. Am fost ca ordonanță la divizie. Astăzi vineri d.a. am fost trimis ca ord. stabil la comanda regimentului 31 aflător în comuna Sady. Tot în zilele acestea (Joi 27) s-a întâmplat mutarea noastră prin alarm la 10 oare dim. din comuna Wieniowa în colonia (moșia unui grof polon) West-Sady. Am trecut prin comunele Krailowa, Wista, Wola-Wieneczowa și Sady. Tunurile sună rar.

29.V. Sâmbătă

Am stat ca ord. toată ziua. Comp. a lucrat înaintea liniei pentru reg. 31, împreună cu comp. de arb. dela reg. 95. Tunul sună rar.

30.V. Duminică

La amiaz am fost schimbat din slujbă. Către seară, la stg. noastră s-a deschis un foc mare de tunuri, mai târziu și de puști. În muzica aceasta am adormit.

31.V. Luni

Focul de tunuri început de ieri a continuat toată noaptea ținând până astăzi, cam la 10 oare dim. De aici încolo liniște.

1.VI. Marți

Nimic nou. Tunul rar. Comp. a lucrat înaintea șanțurilor la comp. 6.

2.VI. Miercuri

Dela am. ord. la reg. com. Am dus porunca, ca în lunile proxime toată comp. de arbaitări vor fi înlocuite cu bătrâni iar cei prezenți vor fi duși în front cu marș batalioanele. Voi vedea, să va face ceva favor învățătorilor?

3.VI. Joi

Nimic nou. Se aude că trupele din Prus. se schimbă mergând la It.

4.VI. Vineri

Ne-am mutat din satul West-Sady în comuna mică Dombrowa. Am fost primii în comuna Janki. Locul unde ne-am așezat este foarte periculos deoarece să află la o depărtare de abea de 1/2 km de șanțurile noastre. Tunurile noastre se află departe în dosul nostru, care sună îngrozitor. Din locul nostru putem observa în zare șanțurile dușmane iar vedetele lor ne văd.

5.VI. Sâmbătă - 8.VI. Marți

În serviciu îmblu la comanda reg. 31 în com. Dambriny departe de 6 km care drum trebuie făcut în toată ziua de 3 ori. Lucrul se continuă la șfarm. Tunurile sună tare și destul de des. La aripa dr. se dau lupte mari. Atacuri rusești nesuccese.

9.VI. Miercuri - 10.VI. Joi

Ne aflăm tot în comuna Dombrowa. Oamenii noștri lucră tot la șfarm ziua. Tunurile noastre lucră mereu ziua-noaptea. Rușii mai dau și ei dar foarte rar. Se dă cu socoteală că n-au munițiuni. Ca să cruț din drum mergând în serviciu, o iau prin o pădure de-a dreptul trecând preste șanțuri, rămase dela invasiunea trupelor germane și preste altele nouă, săpate la iuțeală,

de ai noștri și de ruși acum la înaintarea din urmă. Ce strică cuiva ce pagube s-au făcut! Sate pustiite de foc sunt nenumărate. Apoi soldații făcînd șanțuri de apărare stabile avînd lipsă de lemn mult, au dărâmat case, șuri și tot felul de edificii-luând bârnele și folosindu-le. Prin astfel de sate oameni civili nu sunt. Mățele mai amintesc că a fost cândva și pe aici viață dar și acestea abea să hrănesc mîncînd slab și jalnic de flămînde ce sunt. Prin fostele ogrăzi sunt împrăștiate paie din acoperișul casei dărâmate, haine destul de frumoase și vase. Nu trebuiesc nimănui. Toată ziua și noaptea a fost liniște absolută. Părea că nu suntem în război. E tăcere asemănătoare cu căldura năbușită după care urmează de regulă furtuni mari.

11.VI. Vineri

Liniște. Compania a lucrat înaintea liniei de foc. Au lucrat și în șanțurile în care sunt deja soldați tineri. Tintașii mai buni tocmesc puștile în așa formă, că proprietarul n-are decât să umple și să descarce iar arbitării cu meșteșugul lor le înțepenesc așa de bine încît nici smîncitura produsă de descărcarea armei nu o clintește.

Până la amiază am fost în serviciu. Reîntorcîndu-mă către casă spre mai mare uimirea mea n-am mai văzut "habiturile" noastre la locul unde le știam. Să mutase preste deal la loc mai prielnic și mai aproape de pozițiile dușmane. Lucra din greu trimițînd cînte rușilor câte un glonț ce costează câteva sute de coroane. Așa suntem noi darnici, dar rusul primea numai, dar de dat nu da mai nimic. Noaptea la stînga începînd dela 8 oare s-a început un foc viu de tunuri de credeai că piere lumea. Stăm la marginea șanțului și priveam cu plăcere și groază frumusețea înfiorătoare ce o cauzau fulgerile focului în momentele explodării șrapnelelor și granatelor. De focul acest vehement s-a aprins și o parte a unui sat preste care sburau solii pustiirii și ai morții. Teribil foc a ținut până către 13 oare noaptea. La dreapta din când în când terenul dintre șfarmuri era luminat de reflectoare. Gîndeam că va fi vr-un atac de infanterie dar n-a fost.

12.VI, Sâmbătă

În general toată ziua a fost destul de liniștită: Spre seară au început tunurile a suna mai cu putere iar după ce s-a întunecat, s-a deschis un foc de tot vehement la stga, tot în locul și timpul de aseară. Cum era și puțin înnorat de ploaie, prima dată n-am putut distinge că vine vreme grea sau dau cu tunurile. Tinea durduitul salvelor minute întregi. N-apuca să se isprăvească uruitul tunurilor când să începeau aceleași produse de exploziile proiectilelor. Văjăiau și fâscăiau gloanțele în așa formă, că deși știam că-s ale noastre, totuși fără voie închideam ochii și plecam capul strângându-l cu putere între umeri. Mișcarea omului când se ferește de lovitură.

Ca ordonanță, noaptea aceasta am petrecut la comanda reg. 31. În apropiere, în colonia ce se ține tot de comuna Dembiny să află un batalion al reg. 31 ca rezervă. Români toți. Seara după cină ies pe afară și încep a cânta doine de-ți rup inima apoi marșul lui Iosif "La arme", "Deșteaptă-te române" și altele multe cântece naționale. Stam și le ascultam și gândeam. Unde sunt jăndarii unguri de altă dată?... Trebuie să ai o inimă simțitoare, ca să poți înțelege faptul cum se amestecau acordurile frumoase al uni adevărat cor cu pocnetele aspre ale tunurilor?... Lucru ciudat dar adevărat... Ah Române, Române de ce nu te-a făcut D-zeu altă nație? ... N-ai fi așa jalnic și cântecele tale n-ar fi așa pătrunzătoare!... Mi-am șters ochii și m-am culcat suspinând cu gândul acasă la soția-mi iubită.

13.VI, Luni - 16.VI, Miercuri

Lucruri de însemnătate nu s-au întâmplat afară de bombardări din tunuri și ciocniri mici de patrulare. Căzându-mi din întâmplare în mână foaia "Românul" No din 12 - cetind, am aflat în el un articol reprodus în el din "A nap" - "Román katonák" scris de Herczeg în care el reproduce vorbele de laudă aduse de către com. de corp Köves la adresa soldaților români și în special al acelor din reg. 31. Să confirmă vorbele mele din acest răvaș induse în ziua de sâmbătă și de mai înainte. Compania a lucrat tot

înaintea liniei de foc. Lucru de mirare. Rușii deși sunt în poziție mai înaltă văzând pe ai noștri, nu dau cu tunul ca în Galiliția unde chiar și numai după un soldat trimeteau salve de șrapnele. Gândesc la 3 posibilități toate cam neverosimile: ori n-au de bătae, ori nu au voie să deie, ori n-au munițiune. Ce va fi nu știu.

17.VI, Joi

Dimineța pre când mă aflu la comandă a venit colegul Lutoris cu vestea, că compania noastră s-a mutat din Dombrowa în comuna Plec. Mare năcaz pe capul lui, că strajameșterul i-a arătat mapa și i-a spus, că are să meargă din Dombiny spre răsărit. "Na most hova megyünk? Hol van az a Plec keletre? Nem látozik sehol a". Eu râdeam de el și ziceam: "Măi sigur armata vrea să se scape de noi și te-a nebunit strajameșterul cu mapa ca să ne pue pe drum să mergem să tot mergem către soare răsare până aca-să." Apoi, luând lucrul serios l-am alinat și plecând am trecut prin o pădure mare de pini, am vizitat pe drum unele întărituri părăsite de curând de tunari de ai noștri. Prin pădure să căina omul meu, că pot ieși ruși de sub tufe, ba spioni, ba dezertori și rușii ne pot face părul fără să știe cineva de noi. Apoi să nu râzi?... In fine, am aflat compania. Era așezată în mijlocul acestei păduri frumoase în o rariște. Lucrau la construirea baracelor. După ce am raportat în cancelarie sosirea, Lutoris a plecat singur îndărăt la comandă iar eu m-am apucat și mi-am făcut singur un cort lângă un pom îngemănat. Ziua de altcum a trecut cu bine deasemenea noaptea.

18.VI, Vineri

Compania a lucrat la șanțuri de rezervă. Si aici loc primejdios ca și în Dombrowa. Tunurile ca și în zilele precedente sunau rar, mai mult ale noastre.

19.VI, Sâmbătă

Nimic nou. Tunurile sună rar.

20.VI, Duminică

Ziua liniștită. D.a. tunurile noastre au deschis un foc

destul de des dar răslețit. Noaptea infanteria noastră, câteva batalioane dela reg. 31 au aranjat un atac mai mult de formă și cu scopul de a descoperi locul și puterea dușmană. Au străbătut hotarele alor 4 comune înaintea comunei Dombrowei aflând numai o patrulă de 5 cazaci. Din aceștia după ce au deschis un foc de puști, pe trei i-au prins, unul a fost omorât iar unul a fugit. E de însemnat, că cazacii ruși sunt cei mai fanatici soldați, ori mor ori fug. E mare lucru când îi poți prinde vii. Infanteria rusă nu au aflat în partea aceasta. La stg. însă au aflat și infanteria din care după o luptă scurtă, au prins 50 inși între care și un căpitan. Din ai noștri a murit unul și au fost răpiți doi soldați. E băcător la ochi și e de mirare că rușii nu sunt aplicați să primească lupte aici. Multe împrejurări pot fi, ori locul le este neprielnic, ori sunt slabi ori n-au munițiuni ori vor, ca pre ai noștri să-i atragă mai adânc în ceva cursă, având după cum se spune teren subminat. Totuși ca să neliniștească pre ai noștri trimit patrule de infanterie, mai mult cazaci. După atac ai noștri s-au reântors în tranșeele bine situate și întărite admirabil. La aceste tranșee a lucrat în mare parte comp.1/63 de arbitări.

21.VI. Luni

De o bucată de vreme în toată dimineața apare de către apus un aeroplan german. Face descoperiri. E interesant să privești zborul și e și mai interesant să privești cum se pornesc tunurile și puștile rușești la vederea lui. Indată după apariția aeroplanului, în mare depărtare, să aud sunând tunuri apoi puști tot mai tare, mai bune și în aproape, trece însoțit de acest "alai" înainte prin frontul din dreptul nostru spre dreapta până ce se pierde din cercul orizontului ca peste 1/2 oară să reapară, venind îndărăt tot peste tranșeele dușmane. Locul unde este așezată compania noastră în pădurea de lângă comuna Plec, e cam primejdios. Tunurile noastre se află așezate dela noi numai câțiva pași.

22.VI. Marți

Zi mare și însemnată. D.a. la 5 oare ni s-a comunicat în

ordinul de zi că astăzi la 2 oare d.a. orașul Lemberg a căzut în mâinile armatei noastre care a alungat pe ruși din el.

Cum în pădurea noastră se află multe tunuri, sapeuri, pioneri și arbaitări, răsună de urale. Bucurie mare. Singur pesimiștii erau mai cu rezervă... Celor din șvarm intenționat li s-a comunicat vestea seara. Acolo bucuria a fost de nedescris. Delir. Uralele și cântecele vitejești se auzeau și la noi și poate și la ruși. Au tras salve de tunuri și puști în semn de bucurie. Credeai că pe tot frontul se întâmplă atacuri sălbatice. Deși luna lumina ca ziua se aruncau rachete luminoase tot de bucurie. Iluminație. Toate aceste s-au făcut sub ochii rușilor. S-au mâniat rău căci au deschis o canonadă de tunuri strășnică. Veneau șrapnelele spre întăriturile noastre, știind ca grindina. Scormoneau granatele și aruncau valuri de pământ de credeai că e capătul lumii. Ai noștri petreceau și fiecare detunătură era salutată cu urale. Focul a ținut 1/4 oră. Ai noștri nu au răspuns ci râdeam amar.

BCU Cluj / Central University Library Cluj
23.VI, Miercuri - 27.VI, Duminică

Zile secetoase în toată privința. Căldură mare. Ceva de importanță nu s-a întâmplat. Animația pentru căderea Lembergului ține încă. Optimiștii fac fel de fel de planuri și combinațiuni. Pesimiștii, mulți, stau așa, privind în gol, elatină din cap și sulesc din nas. Le pute. Rușii sunt mai darnici de câteva zile. Tunurile lor cu sunet dublu lucră. Dau și ei dar numai în plin. Rar dar îndesat. În zilele trecute cu un singur glonț îndreptat către tunurile noastre au ucis 5 cai și 2 oameni. Joi un zug (primul). Bărdașii noștri arbaitări au tăiat 10 jugăre pădure. Locul unde am lucrat a fost acolo unde nici chiar patrulele nu cam cutează să meargă ziua. Spun ei, că veneau gloanțele de puști ca albinele din care cauză ca să nu arete țel statornic și mare au fost împărțiți în grupe de câte 5-6 cari tăiau cu schimbul. Au tăiat prima dată mijlocul pădurei lărgind poiana din ce în ce către margine. Toată ziua, ca apărare și acoperirea lor, au avut ca ajutor 2 companii de soldați din șvarm care au ținut foc cu rușii. Dintre ai noștri au murit 2 inși iar răniți au fost 5. A fost și de lipsă tăierea pădurei, căci în

partea locului nu se vedea tabăra dușmană, cu atât mai puțin locul explodării granatelor noastre. De atunci și nimeresc mai bine... Semnele arată că stăm în fața unor evenimente mari. Curenturi de nenumărați spioni ruși... Aeroplanele circulează regulat... Le privim gratis... E interesant când poți observa din depărtare lupta neputincioasă a omului cu mașina inventată tot de el. Srapnelele aruncate din tunuri se sparg la dreapta și la stânga și sub aeroplan nefăcându-i nici o stricăciune. Urletul său face impresia râsului celui puternic, pus la siguranță față de cel neputincios iar mugetul tunurilor și ecoul produs de ele apar ca mârăitul cânelui bătut. El sus își urmează zborul falnic în virajuri mărețe, să depărtează triumfător și lasă disprețuitor în urma sa funii de fum; celălalt, jos, stă cu gura căscată parcă mirat de puterea dușmanului, oftând, că nu poate zbura și el...

Compania noastră a fost vaccinată contra vărsatului.

28.VI, Luni și 29.VI, Marți

Evenimente nouă nu-s.

30.VI, Miercuri - 3.VII, Sâmbătă

Afară de un atac violent nu s-a întâmplat ceva deosebit. Tunurile au deschis focul cel mai potopitot încă joi (1.VII) după amiaz, continuându-l toate noaptea cu mai mare putere ba chiar și vineri toată ziua cu un mic popas la amiaz. După amiaz au început iarăși pușcând ceva mai rar toată noaptea spre sâmbătă și numai sâmbătă în o vreme au stat. Atacurile de infanterie s-au făcut ca de obicei noaptea. Calculând după sunet am constatat că aceste atacuri teribile au fost la dreapta noastră depărtare cel mult 8 - 10 km. În zilele acestea am primit mai multe episoale de acasă. M-am supărat și inima-mi plânge de durere, căci am aflat, că buna mea soție e morboasă. E drept, că îi este mai bine dar să cred?... Poate, că nu vrea să-mi spună. Ah! Doamne de ce nu te înduri spre bieții de noi? Liniștește Doamne lumea ca să te cunoască și să te preamărească. De-ai hotărât despărțirea noastră incredințește-ne să ne revedem și să ne rugăm Ție împreună... apoi, fie voia Ta.

După amiaz mergând din serviciu, în pădure, am aflat

veselie mare la tunari. E jubileul nu știu a cărei vitejii făcute de corpul 12 la Custozza... O parte a muzicii reg. 31 e aici și cântă.

După cum am aflat mai târziu, astăzi de dimineață s-a celebrat liturghia la finea căreia muzica a cântat "Gott erhalte" și s-au tras 6 lovituri de hanbit ca salve de onoare. Salve de onoare cu grenade și șrapnele... Ce potriveală cu liturghia. Chestie de apreciere. La amiază și după amiază s-au adunat oficerii din jur, ba mi se pare că a fost și un general, și au aranjat o petrecanie cum știu ei. Părea că nu sunt în război ci în cutare cafenea. Muzica cânta, vorbiri aprinse se țineau și toaste pentru sănătatea și moartea cutăruia iar deodată cu ciocănitul paharelor vuiau și hanbitele trimitând moarte și prăpădenie din colo de ruși. Frumoasă petrecere, nu-i așa? și umană. Pentru feciorii tunari s-au aranjat deosebite jocuri și emulații cu favorul de-a câștiga obiecte și bani.

4.VII, Duminică

Liniștea din când în când a fost tulburată de sunetul depărtat al tunurilor dela dreapta.

5.VII, Luni

Ziua a trecut cu liniște. Stabs.comp. dela divizia 16 sunt schimbați cu tineri poloni voluntari. Uniforma acestora e una cu a noastră cu deosebirea că chipiul are formă rotundă (ca de sport) și în locul nasturelui celui mare cu literile inițiale a M.S. ei au vulturul polon. Poate să nu mai funcționez ca ordonanță ci voi fi scos la lucru împreună cu colegul Sut. Voi vedea. Noaptea cam la 12 - 3 oare atât la dreapta cât și la stânga noastră a fost foc violent de puști și mitraliere. Tunurile sunau rar.

6.VII, Marți

Toată ziua focuri violente de tunuri. La dreapta și stânga tot asemenea de puști și mitraliere cu puține întreruperi. Să fie oare începutul ofensivei ruse?... Vom vedea. Astăzi am fost lăsat acasă. Nu știu ce va fi mâine.

ANEXĂ

ÎNSEMĂNĂTATEA MUZEELOR

și

APELUL CĂTRE SĂTENI

DE A CONTRIBUI LA ÎMBOGĂȚIREA MUZEULUI NAȚIONAL
CE SE ÎNFIINȚEAZĂ ÎN N Ă S Ă U D

Disertație scrisă și restită de învățătorul IUSTIN SOHORCA
în ședințele publice ale cercului cultural SÎNGEORGHIUL ROMÂN
în primăvara anului 1924.

Sîngeorgiul Român, luna mai 1924

Iubii mei, frați români!

Idea fondării unei instituții muzeale născută, care să lege trecutul de prezent și "să ne îndrume spre viitor ridicându-ne din treaptă în treaptă în cultură", a încolțit în ogorul fertilizat de mințile luminate ale ținutului odată cu descătușarea entuziasmului creator al întregii societăți românești prin înfăptuirea Unirii de la 1 Decembrie 1918.

O concepție înaintată, modernă, despre însemnătatea și rolul muzeelor în viața unei națiuni străbate îndeosebi finalul "disertației" învățătorului Iustin Sohorca: muzeul național "este locul unde lucrurile vechi se odihnesc și prin mușenia lor ne povestesc despre trecut", "este locul de întâlnire al spiritelor celor duși dintre noi (...), unde ne judecă de suntem sau de nu suntem vrednici urmași ai lor", "este răbojul pe care sunt însemnate, rînd pe rînd, toate fazele" evoluției poporului, sub toate aspectele, din cele mai vechi timpuri pînă în contemporaneitate.

Apelul călduros adresat tuturor oamenilor de bine pentru a dona obiecte vechi Muzeului născădean pe cale de a se inaugura, acestea reprezentînd mărturii ale culturii noastre populare prin care "ne-am păstrat cu scumpătate originea și naționalitatea" și, în același timp, "o mare avere națională", devine un înflăcărat mesaj patriotic.

Visul a devenit realitate abia cu 7 ani mai tîrziu, la 2 august 1931, cînd Muzeul născădean își deschide porțile...

Este un model de prelegere menită nu numai să răspîndească în popor cultura, dar să-l și implice în a-și făuri și cinsti istoria.

REDACȚIA

Iubiți săteni, frați români!

Precum vedeți, noi învățătorii de primprejur vă cercetăm și vă dăm sfaturi și învățături bune. O facem aceasta, nu pentru că am ști și am fi mai învățați decât învățătorii care locuiesc în comuna dvs., ci pentru că sînteți frați de sînge cu sătenii de la noi, formînd și împopulînd această frumoasă Vale a Someșului, și pentru că noi suntem puși să fim luminătorii dvs., fără a lua în secoteală că în care comună ne este locuința. Dvs. sînteți o părticică din marele neam românesc, iar noi suntem o mai mică parte din învățătorii acestui neam, care avem nu numai dreptul ci chiar datorința de a lumina poporul, ericînd și eriunde.

Folosesc ocaziunea zilei de astăzi, cînd suntem adunați în această sală într-un număr atît de frumos ca să stăm puțin de vorbă și să vă spun și eu cîteva cuvinte, care cred că vor fi de folos în două direcțiuni:

1). Lăsînd la o parte cîteva momente grijile materiale, să ne adîncim cu gîndul în trecutul omenirii și în special în acel al neamului nostru românesc. Făcînd aceasta vom da mulțumită lui Dumnezeu, că mai trăim și cunoștințele ce le avem ni se vor întări și pe lîngă ele vom cîștiga altele din nou.

2). Îndemnați de sentimentul sfînt ce trebuie să aibă locaș în toate sufletele românești, vom trece de la vorbe la fapte, dînd dovadă de maturitate și de un grad de cultură mai înaltă, gata de a presta și neînsemnata jertfă întru ajungerea unui scop frumos cultural.

I

Globul pămîntesc, acest drob de lut veșnic călător, care este mama, leagănul și mormîntul a tot ce se află pe el și în el, își are istoria patimilor și schimbărilor sale.

La începutul său el se afla în stare de foc, era un glob ce ardea cu flăcări neînchipuit de mari. Încetul cu încetul s-a stins și s-a răcit, rămînînd în stare de aluat fierbinte. După scurgerea a nenumărați ani, răcindu-se tot mai mult, a prins o coajă care s-a tot îngroșat. Această coajă a fost ne-

tedă, cuprinzînd în mijlecul ei fierbințeala.

În năzuința de a ieși la libertate, gazele și vaporii născuți din fierbințeala închisă, zguduia/u/ teribil coaja și crăpîndu-e i-a/u/ schimbat suprafața producînd prăbușirea a mari bucăți de pămînt în adîncimi nemăsurate, și, ridicînd-o în alte părți, formînd munți și prăpăstii. Revoluția aceasta, lupta neîmpăcată dintre fierbințeală și coajă, își urmează cursul și în zilele noastre. Aproape toți am simțit cutremurîndu-se pămîntul și am auzit urletul de tunet închis care însoțește cutremurele. Sunt prea dese veștile sosite din alte părți, care ne spun despre prăbușirea a multor și însemnate părți de pămînt cu tot ce se află pe ele:

La început cutremurele erau neîncipuit de puternice, aproape zilnice, însoțite de vijelii și uragane care păreau veșnice, dar în timpurile noastre sunt mai rare, și încă mai rare acelea care sunt catastrofale, adică acelea care aduc nenorociri mari și pustiiiri de orașe și țări întregi cu oameni cu tot. Semn că fierbințeala scade mereu.

Sub influența soarelui, apei, frigului și a oricărei schimbări de timp, coaja pămîntului devenind sfărîmicioasă și potrivită rodniciei, s-au ivit plantele și vietățile din ce în ce mai multe și mai felurite.

Ca cunună a creaturilor sale, Dumnezeu a trimis pe om ca să ieie în stăpînire pămîntul, să se înmulțească ca frunza și iarba și ca nisipul mării.

Și în adevăr stăpîn a rămas că cele mai multe plante și vietăți dintre cele dintîi, astăzi nu mai sunt decît foarte puține, degenerate, pipernicite și straformate, care abia se mai pot recunoaște și asemana cu ele.

Sigur, omul învingător a/l/ tuturor timpurilor rele, cu mintea dăruită de Dumnezeu a stat, stă și va sta stăpîn peste toate cîte se află pe și în pămînt, apă și aer, ocrotit și cîrmuit de nemărginita înțelepciune a lui Dumnezeu.

II

Cei dintîi oameni s-au născut tîrziu, abia după ce fața pămîntului a fost statornicită și cînd Creatorul a știut că avînd teate mijloacele de trei la îndemînă, se va putea susține din sudearea feții sale.

Modul de viață al acestor oameni ni-l putem închipui cât de greu a fost. Singuri între alte vietăți, cu mult mai vechi și mai puternice decât ei, oamenii dinții trăiau alături de ele în luptă veșnică, disputându-și locuința și răpindu-și unii de la alții bucătura hranei de toate zilele. Locuințele lor erau prin peșterile aflătoare prin păduri și margini de ape, pentru câștigarea cărora purtau lupte pe viață și pe moarte, cu mamutul, rinocerul, ursul peșterilor, leul, tigrul ș.a.- Cu drept cuvânt ne putem întreba, cum omul, lipsit de arme de apărare și atac, nefiind înzestrat cu colții mamutului, cu dinții leului și tigrului sau cu puterea trupească a lor, cu coarnele bizonului sau cu ghiarele șopîrlei zburătoare, a putut dăinui și menține?... Aici aflăm dezlegarea și răspunsul. Creatorul l-a înzestrat cu cea mai puternică armă numită minte sau judecată. Folosind-o, aproape întotdeauna a ieșit biruitor.

Cu ajutorul minții a ajuns la cunoștința, că lovind cu măciuca în dușmanul de-aproape sau aruncînd cu pietre în cel dedeaparte, îl învinge, îl alungă sau răpune. Mintea l-a ridicat și l-a povățuit, că din împreunarea, de exemplu, a bîtei cu piatra sau prin altfel de combinații își poate fabrica arme staternice, ca securi, lănci, praștii, arcuri și săgeți, pe care le purta cu sine. Cu ajutorul acestora se ținea gata în tot momentul de apărare, și la momente prielnice de atac și vînat.

Miile de ani cît omenirea întrebuința piatra ca material din care își făurea instrumentele de lipsă l-au ridicat la treapta de a perfecționa fabricarea și întrebuințarea lor. Prin perfecționare a ajuns la întrebuințarea pietrii numită silex sau cremene, care, pe lîngă că e tare, se lasă lucrată mai ușor, dînd instrumentelor forme mai regulate.

Căutînd silexul în adîncul pămîntului a dat de aramă. Prin diferite probe și exerciții a văzut că materialul se poate prelucra mult mai ușor decât piatra, fabricînd unelte, vase și arme cu mult mai trainice și mai corespunzătoare trebuințelor sale. A părăsit, deci, piatra, iar la cîteva mii de ani a descoperit bronzul, apoi fierul, care metal e cel mai prețios și mai folositor omenirii pînă în zilele noastre.

III

Veți întreba: de unde se pot știi toate acestea? Răspund:

Teate cele înșirate în mod fugitiv sînt descoperite de mintea omenească, veșnic scrutateare.

Oamenii învățați au pus la cale săpături pentru descoperirea urmelor străbunilor noștri, căci căutînd ei altceva, au găsit din întîmplare lucruri uimitoare, care au aprins lumină în întunericul ce domnea asupra trecutului neamului omenesc. Locuințele descoperite, apoi vasele, armele, resturile mîncărilor, oasele, mormintele, desemele și tot felul de urme aflate în acele locuințe, ne dau păreri clare despre toate fazele și treptele culturale prin care am trecut.

Scheletele și oasele de animale, aflate în apropiere sau la un loc cu ale oamenilor, ne arată care au fost tovarășii și care au fost dușmanii lor.

Stînd înaintea grămezilor de oase privindu-le, duși cu gîndul departe în trecutul negru, ni se deschid ochii sufletului și vedem pe om născîndu-se, simplu, slab, neajutorat și neorientat. Îl vedem lipsit de cunoștințele de lipsă pentru susținere, înconjurat aproape numai de dușmani. Îl vedem apoi dîndu-și seama de cele ce-l înconjoară, folosindu-se încet-încet de ele, îl vedem punînd stăpînire pe cercuri tot mai largi, explorînd împrejurimile.

Stînd și privind aceste oase, îl vedem în luptă disperată cu animalele care-și apără cu îndîrjide bîrlogul, proprietatea sa veche, îl vedem, deci, /.../ cuceritor.

Privind zdrobiturile de cremene, îl vedem muncind cu mintea și mîinile, dezvolîndu-se și perfecționîndu-se pas cu pas, asigurîndu-și stăpînirea peste tot și toate.

Aceste sunt descoperite de oameni, căror constatări le vine în ajutor și faptul, că și astăzi mai sunt oameni care au aproape același mod de viață, primitiv, ca oamenii dinții. Și astăzi mai sunt popoare care lipsite de cultură și învățătură locuiesc în bîrloage, prin crengile arborilor, sau prin locuințe clădite pe pari deasupra apelor. Și astăzi mai sunt întinderi mari de pămînt locuite de oameni sălbatici, care se mabîncă unii pe alții, făcîndu-și din dinții celor mîncăți și ruri de mărgelă și din scăfîrlă vase de băut... Aceste popoare și astăzi nu cunosc alte materiale pentru cele trebuitoare decît lemnul și cremenea și nu au altă armă decît lancea, praștia și arcul.

IV

După aceste comunicări, vă rog, ca împreună cu mine să vă întoarceți echii spre noi, poporul român.

Părinții neamului nostru, dacii, înainte de amestecul cu romanii, au fost un popor de plugari. Ocupațiunea, modul de viață, portul, chipul și multe din obiceiurile lor sunt perfect asemănătoare cu ale noastre.

Locuințele și le făceau din bîrne, le acopereau cu paie și dranițe, iar aranjarea dinlăuntru era deasemenea /la fel/ cu casele noastre muntenești. Erau însă mai scunde, nevăruite și mai puțin luminate, deci mai nesănătoase. E lucru de înțeles. Pe acele vremuri nu erau medici care să îngrijească de sănătatea publică, nici autorități care să impună anumite planuri de clădiri. Fiecare făcea cum gîndea, ca să se vadă la scu-teală, el cu familia sa, și dobitoacele sale. Case din piatră nu clădeau, căci nu cunoșteau zidăria și varul, iar la șesuri clădeau din lut.

Ni s-a dat și nouă să vedem case vechi, cu uși prea mici, cu ferestrele cît palma, prevăzute cu burduhanе în loc de sticlă, cu varul coșit și roșit de fur, cu cotețul găinilor sub laiță, către ușă, sub pat, cu purceii, cu gunoiul moviliță după ușă și cu vasul cu de-mîncarea porcilor sub podișorul cu de-mîncarea oamenilor.

Las, ca dvs. să vă închipuiți cum au fost locuințele vechi și să constatați, că oare mai sunt și astăzi case de acelea sau aproape ca ele? Las, ca dvs. să judecați că ce sănătate stăpînește în astfel de locuințe lipsite de lumină și aer curat...

Noroc că atît strămoșii noștri, cît și noi, pot zice că cea mai multă vreme o petreceau pe afară, la cîmp, la aer curat și lumină, care îi despăgubeau de neajunsurile casei.

Portul lor era asemănător cu al nostru. Opinca, cioarecii, cămașa, cureaua lată, cușma și sumanul, apoi cămașa femeiască, care era din două părți prinse deolaltă, piept și peale, brîul, cojocelul fără mîneci, năfrămurile de la care se trag bălțurile vechi, le avem de la daci.

Multe unelte economice și măestrie erau ca cele folosite de noi.

După amestecul cu romanii, poporul cel mai cult din vre-

mile acelea, al doilea străbun al nostru, modul de viață a noului popor născut din ei, al romanilor, s-a schimbat și îmbunătățit.

Am ajuns la o treaptă de cultură binișor înaintată în Dacia fericită. Cu năvălirea barbarilor am dat iarăși înapoi și de atunci căzînd sub stăpîniri străine, ne-a amortit simțul de înaintare fiind totodată nepăsători de înnoirile ce dușmanii voiau să ni le impună. Ne-am ținut cum am putut de cele ce am moștenit de la părinții părinților noștri.

Retrași prin munți, veșnic cu sufletul întristat și cu dorul după fericirea pierdută, ne amestecam doinele cu vuietul cetinei de brad, cu murmurul părăiașelor și cu cîntecul jalnic al clopotelor de oi. Munților ne jeluiau și trăiam tăcuți cu speranța în mai bine, vie și trează.

Frumusețea naturii, libertatea codrilor, ne-au schimbat iarăși modul de viață ne-au schimbat chiar și firea. Am devenit un popor cu aspirații mai mult de ordin sufletesc. Iată pricina că și în zilele noastre, formele dinafară și aranjarea dinlăuntru a locuințelor noastre nu ne prea interesează. Cu-noaștem un singur plan cu un singur aranjament, acel daco-roman pe care îl păstrăm. Nu dorim palate ci fericire în bordeiele noastre.

Durerea ne-a crescut după prăbușirea imperiului roman, cînd Dacia, după așezarea statornică a dacilor de la sud și a ungurilor de la vest, a fost despărțită de Italia, izvorul și îndrumătoarea culturii noastre, și întocmai ca /și/ copiii rămași orfani la etate fragedă între străini hrăpăreți și lacomi după averile noastre, astfel am rămas și noi, abia născuți din coapsa Daciei și a Romei. Și precum de soarta orfanilor nu se îngrijește nimenea cu dor, așa și de soarta noastră, stăpînitorii cei noi nu numai că nu se îngrijeau ci ne doreau nimicirea, desființarea, care sunt surori cu moartea.

Trăind închiși în noi înșine, înăbușindu-ne durerile și suferințele, am trecut peste relele puse în calea noastră, nutrind mereu focul speranțelor, că va veni ziua cînd Dacia se va reîntregi, ajungînd iarăși stăpîni pe avutul lăsat nouă de strămoșii noștri. Am așteptat ziua și ziua a sosit.

V

Iubiți săteni, frați români! Acum că ne vedem iarăși stăpîni pe ce a fost a strămoșilor noștri, rămînerea în umbră, adică pe treapta culturală îndărăptată este un păcat de condamnat și o pricină de a pierde din nou această moștenire. Trebuie să ieșim din întunericul care ne înșiră între popoarele de jumătate sălbatice și să ieșim la lumina culturii, străduindu-ne ca țara să o punem la locul ei de cinste, așa cum era Dacia fericită.

VI

Lumea cultă, care ne arată lucrurile și modul de viață al primilor oameni de care v-am povestit la început, se bazează pe cercetări și documente și obiecte aflate și păstrate ca scumpe amintiri, în case anume zidite numite muzee.

Muzeul este locul unde lucrurile vechi se odihnesc și prin mușenia lor ne povestesc despre trecut.

Muzeul este locul de întîlnire a spiritului celor duși dintre noi, a moșilor și strămoșilor noștri, unde ne judecă de suntem sau nu suntem vrednici urmași ai lor. Muzeul este instituțiunea care leagă trecutul cu prezentul și ne îndrumă spre viitor, ridicîndu-ne din treaptă în treaptă în cultură. Muzeul este răbojul pe care sunt însemnate, rînd pe rînd, toate fazele prin care am trecut, servind totodată de arătător, că în ce parte suntem mai rămași, și care direcțiune, economică sau culturală, trebuie îndreptată, munca și străduința noastră a tuturor.

În toate capitalele de țări sunt muzee mari unde se păstrează lucrurile vechi, care dovedesc nașterea și înaintarea omenirii pînă astăzi, iar, în special lucrurile care se referă la țara și poporul propriu.

Noi, românii din Ardeal, nu avem un muzeu mare național al nostru, unde să ne vedem trecutul, ci avem puține și mititele pe la școli și la Asociațiune. Cele mai multe lucruri vechi care ne privesc sunt păstrate în muzee străine.

Lucrurile care dovedesc cultura noastră veche, apoi multe documente care dovedesc originea noastră mare, sunt dosite din ochii lumii. Se arată numai lucruri de puțină însemnătate, din privirea cărora, cei ce le văd își fac păreri foarte slabe

despre noi, tăgăduind că am fi urmașii dacilor și romanilor, și tăgăduind că născându-ne aici, avem dreptul la moștenirea și păstrarea țării.

Prin muzeele străine suntem chiar batjocoriți (Muzeul milenului din Pesta).

Prin muzeele străine se pun înaintea lucrurilor lor ca să arate lumii vechimea lor pe aceste plaiuri. De ex. sașii își arată chiar boțancii care i-au avut în picioare venind din Flandra la noi.

Cu ce răspundem acestor jigniri dacă nu arătăm lumii adevărul adevărat?

Cu invocarea simplă că suntem urmașii dacilor și romanilor puțin facem. Trebuie dovedit acest adevăr și pe alte cărări. Una din cele mai potrivite cărări este muzeul național.

Avem lucruri vechi păstrate de oameni privați și prin poduri de biserici etc., care în starea în care se găsesc nu au valoare pentru că nu le vede nimeni. Praful, moliile și șoarecii le stăpînesc și le nimicesc. Deodată cu ele se nimicește dovada că am fost stăpîni pe aceste plaiuri. Și dacă pierdem dovezile trecutului nu putem susține adevărul în prezent și viitorul nu este al nostru.

VII

Între alte multe mijloace de înaintare în cultură, Ministerul țării noastre a luat pașii de lipsă, ca în toate centrele românești să se înființeze muzee mari, naționale. Un astfel de muzeu e pe cale de a se înființa și în Năsăud, care să cuprindă tot felul de lucruri vechi, ca: haine, țesături, cusături, unelte de economie și industrie, apoi cărți vechi, scrise și tipărite cu conținut religios sau lumesec, icoane, chipuri și podoabe din biserici și case, românești, cu un cuvînt tot felul de obiecte vechi, ieșite din mîna românească, care să fie mărturii, că și noi, deși oropsiți și asupriți, am avut pîrticica de cultură a noastră cu ajutorul căreia ne-am păstrat cu cumpăt originea și naționalitatea.

Cu organizarea, adunarea și sistematizarea lucrurilor mutate în Muzeul din Năsăud este încredințat vrednicul și zelosul domn Maior Marțian.

Fac cel mai călduros apel către toți românii din această

comună și îi rog să caute prin cămări, prin poduri sau prin alte locuri, lucruri vechi, netrebuitoare astăzi, scoase din folosință și să le dea muzeului.

Rog pe toți frații colegi să arate toată bunăvoința, sprijinind cu căldura sufletului de învățător această pornire, să binevoiască a da lămuririle de lipsă sătenilor și a colecta un număr cât de mare de obiecte.

Fie obiectele cât de simple și la părere neînsemnate, fie și mai multe de acel fel, adunate la un loc fac o mare avere națională.

Faceți, iubiți săteni, frați români și dragi colegi, ca moșii și strămoșii noștri să trăiască în sălile muzeului.

Faceți cu toții, ca privindu-le aranjate frumos, să ni se umple inimile de duioșie și evlavie sfântă și să ne cuprindă tot mai mult simțul de dragoste către scumpa noastră Românie unită pentru vecii vecilor.

-----oo0oo-----
BCU Cluj / Central University Library Cluj

N O T Ă. Lucrările din acest număr de buletin sînt publicate după manuscrisele autorului, confruntate cu textele dactilografiate în primă instanță de dr.-ul George Uza, care, localnic-sîngeorzan, bun cunoscător al onomasticii locale - toponime și antroponime - le-a descifrat inițial, pentru evitarea erorilor în transcrierea lor.

RED.

